

PATVIRTINTA

Audito, apskaitos, turto vertinimo ir nemokumo valdymo tarnybos prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos direktoriaus 2016 m. lapkričio 11 d. įsakymu Nr. V2-15

26-OJO VERSLO APSKAITOS STANDARTO „IŠVESTINĖS FINANSINĖS PRIEMONĖS“ METODINĖS REKOMENDACIJOS

Šios rekomendacijos parengtos pagal standartą su pakeitimais, priimtais iki 2015 m. gegužės 28 d., galiojančiais nuo 2016 m. sausio 1 d. (Žin., 2007, Nr. 99-4045; TAR 2015-05-29, i. k. 2015-08351).

Paryškintu šriftu spausdinamas verslo apskaitos standarto tekstas. Po standarto punktais pateiktos rekomendacijos nėra standarto dalis. Pavyzdžiai ir rekomendacijos nepakeičia standarto nuostatų, o tik paaiškina, kaip jos gali būti taikomos praktiškai.

Pavyzdžiuose naudojamos pavyzdinio sąskaitų plano sąskaitos.

I. BENDROSIOS NUOSTATOS

1. Šis standartas nustato iš išvestinių finansinių priemonių atsirandančio finansinio turto ir finansinių įsipareigojimų pripažinimo, įvertinimo, apskaitos ir pateikimo finansinėse ataskaitose tvarką.

Bendrieji apskaitos principai nustato, kad turtą ar įsipareigojimus įmonė turi pripažinti tik tada, jei turtas ar įsipareigojimai atitinka jų pripažinimo apskaitoje požymius arba yra pagrįstų įrodymų, kad įsipareigojimus reikės vykdyti ir tam bus naudojamas įmonės turtas. Finansinį turtą ar finansinius įsipareigojimus, atsiradusius iš išvestinės finansinės priemonės, pripažindama ir registruodama apskaitoje įmonė turi vadovautis tokiais pat principais, kaip ir pagal 18-ąjį verslo apskaitos standartą „Finansinis turtas ir finansiniai įsipareigojimai“, pripažindama finansinį turtą ar finansinius įsipareigojimus, atsiradusius iš paprastųjų finansinių priemonių. Jei įmonė sudaro sutartį ateityje pirkti užsienio valiutos nustatytą datą, tai tokia sutartis jai dar nesuteikia teisės turto ar įsipareigojimų registruoti apskaitoje ir rodyti juos finansinėse ataskaitose.

2. Iš išvestinių finansinių priemonių atsirandančio finansinio turto ir finansinių įsipareigojimų apskaitai ši standartą turi taikyti visos įmonės, kurios apskaitą tvarko ir finansines ataskaitas rengia pagal verslo apskaitos standartus.

Išvestinių finansinių priemonių gali įsigyti bet kuri įmonė nepaisydama savo dydžio ar vykdomos veiklos pobūdžio, todėl siekiant, kad finansinės ataskaitos rodytų teisingą įmonės finansinę būklę, ši standartą turi taikyti įmonės, kurios įsigyja išvestinių finansinių priemonių.

2¹. Labai maža įmonė, rengianti 1-ojo verslo apskaitos standarto „Finansinė atskaitomybė“ 8 punkte nustatytą finansinių ataskaitų rinkinį, taiko šio standarto nuostatas ir naudojasi 39¹ punkte nustatyta išimtimi.

3. Šis standartas netaikomas apskaitai:

3.1. finansinio turto ir finansinių įsipareigojimų, kurie atsiranda iš paprastųjų finansinių priemonių;

Finansinio turto ir finansinių įsipareigojimų, kurie atsiranda iš paprastųjų finansinių priemonių, apskaitos ir pateikimo finansinėse ataskaitose tvarką reglamentuoja 18-asis verslo apskaitos standartas „Finansinis turtas ir finansiniai įsipareigojimai“.

3.2. draudimo ir perdraudimo sutarčių, pagal kurias draudikas prisiima reikšmingą kitos šalies (draudėjo) draudimo riziką sutikdamas, įvykus sutartyje apibrėžtam draudimui įvykiui, išmokėti kompensaciją (draudimo išmoką);

Šis standartas netaikomas draudimo sutartims, pvz., transporto, turto, civilinės atsakomybės ir pan. Tačiau jei tokioje sutartyje bus numatytos įterptosios išvestinės finansinės priemonės, tai įmonės turės taikyti šį standartą.

3.3. pirkimo ir pardavimo sandorių, kurie sudaromi dėl atsargų ar kito turto, reikalingo įmonės veiklai vykdyti ar pirkimo, pardavimo poreikiams patenkinti, įsigijimo, kurie nuo jų sudarymo pradžios buvo apibrėžti kaip prekių biržos sandoriai ir pagal kuriuos numatoma atsiskaityti pristačius prekes, išskyrus prekių biržos sandorius, kurie bet kuriai sutarties šaliai suteikia teisę atsiskaityti pinigais arba kokia nors kita finansine priemone ir yra laikomi išvestinėmis finansinėmis priemonėmis;

Įmonės, įsigydamos atsargų ar kito turto, kuris naudojamas pagrindinėje jos veikloje, gali sudaryti išankstinius ar ateities sandorius, tačiau tokie sandoriai nelaikomi išvestinėmis finansinėmis priemonėmis ir jų apskaitai netaikomos šio standarto nuostatos, jei vykdant tuos sandorius įsigijamas ne finansinis turtas, bet atsargos ar kitas turtas, reikalingas įmonės pagrindinei veiklai vykdyti.

Pavyzdys

Transporto paslaugas teikianti įmonė „A“ 20X1 m. liepos 1 d. sudarė sutartį 20X1 m. gruodžio 10 d. pirkti benzino už iš anksto nustatytą 1 200 EUR vienos tonos kainą. Sutartis laikoma įvykdyta, kai sumokami pinigai ir perduodamas benzinas. Įmonė „A“ benzina perka naudoti savo veikloje.

Toks išankstinis sandoris nėra laikomas išvestine finansine priemone ir jo apskaitai šio standarto nuostatos netaikomos. Įsigijus benzina, įmonės „A“ apskaitoje bus registruojama gautos atsargos ir sumokėti pinigai arba skola tiekėjui.

3.4. lizingo (finansinės nuomos) sutarčių, išskyrus atvejus, kai jose įterptos išvestinės finansinės priemonės;

Lizingo (finansinės nuomos) sutarčių apskaitą reglamentuoja 20-asis verslo apskaitos standartas „Nuoma, lizingas (finansinė nuoma) ir panauda“, tačiau jei lizingo (finansinės nuomos) sutartyje bus numatytos įterptosios išvestinės finansinės priemonės, jų apskaitai bus taikomos šio standarto nuostatos.

Pavyzdys

Įmonė „A“ iš lizingo bendrovės „B“ pagal lizingo sutartį įsigijo automobilį. Sutartis sudaryta 5 metams. Įmonė „A“ turi mokėti kintamas EURIBOR palūkanas, kurios pagal lizingo sutarties sąlygas yra susietos su mėnesio infliacijos norma padauginta iš 2. Tai reiškia, kad per mėnesį infliacijai padidėjus 0,5 proc., įmonės „A“ mokama suma padidėtų 0,5 proc. x 2, arba sumažėjus – atitinkamai sumažėtų.

Nurodant pavyzdyje lizingo sutartį su kintama palūkanų norma yra pagrindinis sandoris, į kurį yra įterpta išvestinė finansinė priemonė, mokamas palūkanas susiejanti su infliacijos norma padauginta iš 2. Infliacija turi įtakos visoms įmonėms, todėl ir rizika joms yra ta pati. Tačiau, kai pagal sutarties sąlygas infliacijos poveikis konkrečiai įmonei yra padidinamas, tai tos įmonės rizika tampa didesnė už kitų įmonių riziką. Remiantis tokios sutarties sąlygomis, pagrindinis sandoris apskaitoje būtų registruojamas vadovaujantis 20-ojo verslo apskaitos standarto „Nuoma, lizingas (finansinė nuoma) ir panauda“ nuostatomis, o įterptoji išvestinė finansinė priemonė, atsižvelgiant į tai, ar ji yra glaudžiai susijusi su pagrindiniu sandoriu, ar ne, – taikant 20-ojo verslo apskaitos standarto „Nuoma, lizingas (finansinė nuoma) ir panauda“ ar šio standarto nuostatas. Pavyzdžių, kada įterptoji išvestinė finansinė priemonė yra glaudžiai susijusi su pagrindiniu sandoriu, pateikta standarto 15 punkto aiškinime.

3.5. garantijų ir laidavimų, išskyrus atvejus, kai pagal laidavimų ar garantijų sąlygas kreditorius turi teisę iš garantuotojo ar laiduotojo reikalauti įvykdyti prievolę atsižvelgiant į konkrečios palūkanų normos, vertybinių popierių kainos, prekės kainos, kreditingumo įvertinimo, valiutos kurso, kainų indekso ar kito kintamo rodiklio pasikeitimą;

Finansinių garantijų sutartys gali būti labai įvairios. Tai gali būti garantinis raštas, laidavimas ar kitokios kito asmens prievolių įvykdymo užtikrinimo priemonės. Nepaisant suteiktos garantijos ar laidavimo formos, apskaitoje jie registruojami vadovaujantis bendraisiais apskaitos principais pagal sutarties ekonominę prasmę. Garantijų ir laidavimų apskaitai taikomas 19-asis verslo apskaitos standartas „Atidėjiniai, neapibrėžtieji įsipareigojimai ir turtas bei poataskaitiniai įvykiai“.

Jei pagal laidavimų ar garantijų sąlygas kreditorius, atsižvelgdamas į konkrečios palūkanų normos, vertybinių popierių kainos, prekės kainos, kreditingumo įvertinimo, valiutos kurso, kainų indekso ar kito kintamo rodiklio pasikeitimą, turi teisę iš garantuotojo ar laiduotojo reikalauti įvykdyti prievolę, tai šio standarto nuostatos bus taikomos.

Pavyzdys

Įmonė „A“, kurios finansinių ataskaitų valiuta – euras, ima paskolą iš banko „B“ JAV doleriais, kai euro ir JAV dolerio santykis yra 1,0856. Tačiau bankui reikia garantijos, jei įmonė „A“ negalėtų grąžinti paimtos paskolos, kad tą padarys kita įmonė. Remdamasis finansinės garantijos sutartimi, garantijos davėjas, įmonė „C“, turėtų kompensuoti garantijos turėtojui, bankui „B“, nuostolį, kurį pastarasis patirtų dėl to, kad nurodytas skolininkas, įmonė „A“, laiku neatsiskaitytų pagal sutarties sąlygas. Įmonei „C“, kurios finansinių ataskaitų valiuta – euras, atsiranda valiutos kurso rizika. Jei paskolos grąžinimo dieną euro ir JAV dolerio santykis sumažėtų, tai įmonė „C“ turėtų kompensuoti paskolos skirtumą, susidariusį dėl

skirtingo grąžinimo dienos ir sutartyje nustatyto valiutos santykio. Jei euro ir JAV dolerio santykis būtų 1,0712, tai įmonė „C“ mokėtų tuo santykiu, kuris būtų paskolos grąžinimo dieną.

Tokiai sutarčiai yra taikomos šio standarto nuostatos, nes į garantinį raštą yra įterpta išvestinė finansinė priemonė. Pagrindinis sandoris yra garantija, kad įmonė „C“ sumokės įmonės „A“ iš banko „B“ paimtą paskolą. Išvestinė finansinė priemonė yra sandoris, pagal kurį įmonė „C“ padengs paskolos sumos skirtumą atsižvelgdama į euro ir JAV dolerio santykį. Šis sandoris atitinka išvestinės finansinės priemonės apibrėžimą, kadangi sandorio vertė keičiasi pagal kintamąjį, t. y. euro ir JAV dolerio santykį, kuris nepriklauso nuo įmonės veiklos, o sandorio vykdymas yra numatytas ateityje.

3.6. nuosavybės vertybinių popierių juos išleidusioje įmonėje.

Įmonė savo išleistus nuosavybės vertybinius popierius registruoja nuosavo kapitalo sąskaitose. Sandoriai, susiję su savo nuosavybės vertybinių popierių išleidimu, nepriskiriami išvestinėms finansinėms priemonėms, todėl jiems šio standarto nuostatos netaikomos. Nuosavo kapitalo apskaitos tvarką nustato 8-asis verslo apskaitos standartas „Nuosavas kapitalas“.

II. PAGRINDINĖS SĄVOKOS

Apdraudžiamasis objektas – turtas, įsipareigojimai, tvirtas pasižadėjimas, sudarytas ar planuojamas sandoris, kurie įmonei kelia jų tikrosios vertės pasikeitimo ar ateityje sukuriamų pinigų srautų pasikeitimo riziką.

Apsidraudimo nuo rizikos veiksmingumas – procentais išreikšta lyginamoji dalis, kuria draudžiamo objekto tikrosios vertės arba sukuriamų pinigų srautų pasikeitimai yra kompensuojami išvestinės finansinės priemonės, naudojamos apsidrausti nuo rizikos, tikrosios vertės pasikeitimais.

Apsidraudimo priemonė – išvestinė finansinė priemonė, kurią naudojant yra tikimasi, kad jos tikroji vertė ar iš jos gaunami pinigų srautai kompensuos visus apdraudžiamo objekto tikrosios vertės ar jo sukuriamų pinigų srautų pasikeitimus ar didžiąją jų dalį.

Apsikeitimo sandoris – sandoris, kuriuo dvi šalys susitaria apsikeisti periodiniais mokėjimais. Pagal šį sandorį dažniausiai viena šalis nustatytu laiku ateityje išmoka sutartą pinigų sumą, o kita – pinigų sumą, priklausančią nuo įmonės veiklos nepriklausomo kintamojo.

Ateities sandoris – standartizuotas išankstinis sandoris, kuriuo prekiaujama biržose.

Balansinė vertė – vertė, kuria turtas arba įsipareigojimai parodomi balanse.

Finansinis įsipareigojimas – sutartinis įsipareigojimas: 1) perduoti pinigus ar kitą finansinį turtą kitai šaliai; 2) pasikeisti finansinėmis priemonėmis su kita šalimi galimai sau nepalankiomis sąlygomis.

Finansinė priemonė – sandoris, pagal kurį viena sandorio šalis įgyja finansinį turtą, o kita – finansinį įsipareigojimą arba nuosavą kapitalą.

Finansinė rizika – palūkanų normos, valiutos kurso, kredito, likvidumo ar kitokia rizika, kuri kyla iš įmonės turimo finansinio turto ar finansinių įsipareigojimų.

Finansinis turtas – turtas, kuris yra: 1) pinigai ir pinigų ekvivalentai; 2) sutartinė teisė pasikeisti finansinėmis priemonėmis su kita šalimi galimai sau palankiomis sąlygomis; 3) įsigyti kito subjekto vertybiniai popieriai; 4) sutartinė teisė gauti pinigus ar kitą 1–3 punktuose išvardytą finansinį turtą iš kito subjekto.

Isigytas pasirinkimo sandoris – sandoris, pagal kurį už tam tikrą atlygį įsigyjama teisė, bet neprisiimamas įsipareigojimas, ateityje pirkti arba parduoti prekes ar finansinį turtą sutarta kaina.

Išankstinis sandoris – sandoris, pagal kurį sandorio šalys susitaria nustatytu laiku ateityje pirkti arba parduoti prekes ar finansinį turtą už sutartą kainą.

Išvestinė finansinė priemonė – finansinė priemonė:

- 1) iš kurios atsiranda finansinis turtas ar finansinis įsipareigojimas;
- 2) kurios vertė kinta dėl prekių kainos, palūkanų normos, vertybinių popierių kainos, valiutos kurso, kainos ar palūkanų normos indekso, kreditingumo įvertinimo, kredito indekso ar dėl panašaus nuo įmonės veiklos nepriklausomo kintamojo;
- 3) kuriai, palyginus su kitomis sandorių rūšimis, reikia labai mažų arba iš viso nereikia pradinių investicijų;
- 4) kurios vykdymo laikas yra ateityje.

Išvestinės finansinės priemonės grynoji vertė – iš išvestinės finansinės priemonės atsirandančio finansinio turto ir finansinių įsipareigojimų tikrųjų verčių skirtumas.

Išvestinės finansinės priemonės objektas – turtas, įsipareigojimai, tvirtas pasižadėjimas, sudarytas arba planuojamas sandoris.

Įterptoji išvestinė finansinė priemonė – išvestinė finansinė priemonė, įterpta į kitą finansinę priemonę.

Kredito rizika – rizika, kai viena iš sandorio šalių gali tapti nepajėgi vykdyti savo įsipareigojimų ir dėl to kita šalis patirs nuostolių.

Likvidumo rizika – rizika, kai gali būti patiriama nuostolių, jei turtas negali būti greitai realizuotas, o įsipareigojimas – įvykdytas.

Mišrioji finansinė priemonė – finansinė priemonė, sudaryta iš kelių finansinių priemonių, iš kurių bent viena yra išvestinė.

Palūkanų normos rizika – rizika, kai galimi nuostoliai dėl palūkanų normos svyravimo.

Pasirašytas pasirinkimo sandoris – sandoris, pagal kurį už tam tikrą atlygį prisiimamas įsipareigojimas ateityje pirkti ar parduoti prekes, finansinį turtą sutarta kaina, jei kita sandorio šalis to pareikalautų.

Pasirinkimo sandoris – sandoris, pagal kurį už tam tikrą mokestį įsigyjama teisė, bet ne įsipareigojimas, ateityje už nustatytą kainą pirkti arba parduoti prekes, valiutą arba kitą finansinį turtą.

Planuojamas sandoris – įmonės įprastinės veiklos sandoris, kurio sudarymo tikimybė ateityje yra labai didelė.

Tikroji vertė – suma, už kurią vertės nustatymo dieną sandorio šalys viena kitai įprastomis rinkos sąlygomis gali parduoti turtą ar paslaugas arba perleisti įsipareigojimą.

Tvirtas pasižadėjimas – neatšaukiamas susitarimas ateityje sutartu laiku pasikeisti nustatytu turtu ar įsipareigojimu už sutartą kainą.

Valiutos kurso rizika – rizika, kad turimo finansinio turto ar finansinio įsipareigojimo vertė pasikeis dėl valiutos kurso pasikeitimo.

III. FINANSINIŲ PRIEMONIŲ ESMĖ

4. Iš sandorio kylančios teisės ir pareigos, pagal kurias viena sandorio šalis padidina finansinį turtą, o kita – finansinį įsipareigojimą ar nuosavą kapitalą, yra laikomos finansine priemone.

5. Pagal savo pobūdį finansinės priemonės gali būti paprastosios ir išvestinės.

Paprastoms finansinėms priemonėms priskiriamos tokios finansinės priemonės, dėl kurių atsiranda sutartyse apibrėžtas finansinis turtas, finansinis įsipareigojimas ar nuosavo kapitalo dalis, pvz., atsiranda iš pirkėjų gautinos sumos, prekių ar paslaugų tiekėjams, ar kitiems kreditoriams mokėtinos sumos, išleisti arba įsigyti nuosavybės vertybiniai popieriai.

Išvestinėms finansinėms priemonėms priskiriamos tokios finansinės priemonės, kurių vertė priklauso nuo sutartyse numatytų kintamųjų pokyčio. Išvestinių finansinių priemonių pavyzdžiai galėtų būti: ateities (angl. *futures*), išankstiniai (angl. *forward*), apsikeitimo (angl. *swap*), pasirinkimo (angl. *option*) sandoriai ir jų deriniai.

6. Iš paprastųjų finansinių priemonių atsirandančio finansinio turto, finansinių įsipareigojimų ir nuosavo kapitalo pavyzdžiai gali būti:

6.1. finansinis turtas – gautinos sumos, įsigijami kitos įmonės skolos arba nuosavybės vertybiniai popieriai;

Pavyzdys

Įmonė „A“ ir įmonė „B“ 20X1 m. kovo mėn. susitaria dėl kanceliarinių prekių pirkimo ir pardavimo. Sutartyje numatyta, kad prekės perduodamos sutarties pasirašymo momentu, tačiau pirkėjas už jas apmokės po 30 dienų. Atsiradusi skola apskaitoje registruojama prekių perdavimo dieną. Įmonė „A“ registruoja iš įmonės „B“ gautiną, o įmonė „B“ – įmonei „A“ mokėtiną sumą.

Remiantis 18-ojo verslo apskaitos standarto „Finansinis turtas ir finansiniai įsipareigojimai“ nuostatomis, iš pirkėjo gautina ir tiekėjui mokėtina suma priskiriama finansiniam turtui ir finansiniam įsipareigojimui, kurie nesikeičia dėl nuo įmonės nepriklausomo kintamojo pokyčių. Tokia pirkimo ir pardavimo sutartis išvestinėms finansinėms priemonėms nepriskiriama.

6.2. finansiniai įsipareigojimai – mokėtinos sumos, išleisti skolos vertybiniai popieriai;

Pavyzdys

Įmonė „A“ išleidžia ir įmonei „B“ parduoda obligaciją su pastovia palūkanų norma. Įmonė „A“ apskaitoje registruoja finansinį įsipareigojimą, atsiradusį iš paprastųjų finansinių priemonių, o įmonė „B“ – finansinį turtą.

Toks pardavimo sandoris nepriskiriamas išvestinėms finansinėms priemonėms, nes pačios obligacijos vertė nesikeičia. Įmonė „A“, parduodama obligaciją, gauna paskolą, už kurią moka tam tikras palūkanas. Kadangi šiame sandoryje nuo įmonės veiklos nepriklausančio kintamojo nėra ir sandoris jau yra įvykdytas, todėl jis nėra laikomas išvestine finansine priemone.

6.3. nuosavas kapitalas – išplatinta nauja akcijų emisija.

7. Iš paprastųjų finansinių priemonių atsirandantis finansinis turtas ir finansiniai įsipareigojimai apskaitomi 18-ojo verslo apskaitos standarto „Finansinis turtas ir finansiniai įsipareigojimai“, nuosavas kapitalas – 8-ojo verslo apskaitos standarto „Nuosavas kapitalas“ nustatyta tvarka.

8. Iš išvestinių finansinių priemonių atsirandančio finansinio turto ir finansinių įsipareigojimų vertė kinta dėl kintamojo, nepriklausančio nuo įmonės veiklos.

Pavyzdys

Lietuvos įmonė „A“ 20X1 m. sausio 31 d. su banku sudarė išankstinį sandorį. Šiuo sandoriu sutarė, kad 20X1 m. liepos 31 d. įmonė „A“ iš banko pirks 1 000 000 Rusijos rublių. Iš anksto sutartas euro ir Rusijos rublio santykis yra 80,0845. Skaičiuojant sutartu santykiu, įmonei „A“ reikėtų 12 487 EUR norint nupirkti 1 000 000 RUB. Sutarties sudarymo dieną, kai euro ir Rusijos rublio santykis buvo 76,0978, visa sutarties suma sudarytų 13 141 EUR.

Įmonė „A“ 20X1 m. kovo 31 d., sudarydama tarpines finansines ataskaitas, išankstinį sandorį turi įvertinti tikrąja verte. 20X1 m. kovo 31 d. euro ir Rusijos rublio santykis buvo 78,0965. Skaičiuojant šiuo santykiu įmonei, norint nusipirkti norimą sumą Rusijos rublių, reikėtų 12 805 EUR. Išankstinio sandorio tikroji vertė yra 318 EUR (12 805 EUR – 12 487 EUR).

Įmonė „A“ 20X1 m. birželio 30 d. vėl sudaro tarpines finansines ataskaitas. Euro ir Rusijos rublio santykis birželio 30 d. buvo 79,0920. Išankstinio sandorio tikroji vertė sumažėjo iki 157 EUR (12 644 EUR – 12 487 EUR).

Kadangi sandoris bus vykdomas ateityje, valiutos kurso kitimas rinkoje nepriklauso nuo įmonės veiklos ir sandoriui sudaryti nereikia didelių išlaidų, tai toks sandoris atitinka išvestinės finansinės priemonės apibrėžimą ir jam taikomas šis standartas.

9. Iš išvestinių finansinių priemonių atsirandantis finansinis turtas ir finansiniai įsipareigojimai apskaitoje registruojami ir finansinėse ataskaitose parodomi šio standarto nustatyta tvarka.

IV. IŠVESTINĖS FINANSINĖS PRIEMONĖS

10. Registruojant apskaitoje finansinį turtą ar finansinius įsipareigojimus, kurie atsiranda dėl išvestinių finansinių priemonių, turi būti atsižvelgiama į sandorio ekonominę prasmę, ne tik į jo pateikimo formą.

Požymiai, kurie rodo, kad iš sutarties atsirandantis finansinis turtas ar finansinis įsipareigojimas yra sutartyje nurodytos išvestinės finansinės priemonės rezultatas, yra nurodyti išvestinės finansinės priemonės apibrėžime – finansinės priemonės vertė keičiasi dėl nuomonės veiklos nepriklausomo kintamojo, sutartis nereikalauja didelių išlaidų ir sandoris bus vykdomas ateityje.

Dažniausiai išvestinės finansinės priemonės vertė kinta dėl sandoryje apibrėžto kintamojo. Kintamuoju gali būti prekių kaina, prekių kiekis, akcijų skaičius, valiutos kursas, palūkanų norma. Tačiau išvestinė finansinė priemonė gali ir neturėti turto ir įsipareigojimo, pagal kuriuos skaičiuojama jos vertė, pavyzdžiui, apsikeitimo sandoryje numatyta, kad įmonė „A“ turės sumokėti 500 EUR įmonei „B“, jei po 6 mėnesių EURIBOR pakils 300 punktų. Jei po 6 mėnesių EURIBOR nukris 300 punktų, tai įmonė „B“ mokės įmonei „A“ 500 EUR. Šiame pavyzdyje 500 EUR mokėtojas nustatomas atsižvelgiant į EURIBOR kintamą palūkanų normą, kuriai nė viena iš įmonių įtakos daryti negali.

Pavyzdys

Įmonė „A“ 20X1 m. sausio 5 d. sudaro palūkanų normų apsikeitimo sandorį su įmone „B“ 3 metams. Pagal sutartį įmonė „A“ skolinasi iš įmonės „B“ 100 000 EUR su pastovia 3,0 proc. palūkanų norma, o įmonė „B“ tą pačią sumą skolinasi iš įmonės „A“ su EURIBOR kintama palūkanų norma. Sutartyje numatyta, kad įmonės viena kitai 100 000 EUR sumos neperves. Jei kintamos palūkanos bus didesnės už pastovias, tai įmonė „B“ mokės įmonei „A“ palūkanų skirtumą. Jei pastovios palūkanos bus didesnės už kintamas, tai įmonė „A“ mokės įmonei „B“ palūkanų skirtumą.

Įmonė „A“ 20X1 m. kovo 31 d. sudaro tarpines finansines ataskaitas ir įvertina turimą išvestinę finansinę priemonę. Kovo 31 d. EURIBOR kintamos palūkanos yra 3,5 proc.. Kadangi EURIBOR kintama palūkanų norma (3,5 %) yra didesnė už pastovią palūkanų normą (3,0 %), pagal sutarties sąlygas įmonė „B“ turės mokėti įmonei „A“ palūkanų, apskaičiuotų taikant šias palūkanų normas, skirtumą – 0,5 proc. (3,5 % – 3,0 %), tai yra 500 EUR (100 000 EUR x 0,5 %). Jei abi įmonės tą pačią datą sudarytų finansines ataskaitas, įmonė „B“ apskaitoje registruotų 500 EUR finansinį įsipareigojimą, o įmonė „A“ – finansinį turtą.

Šiame pavyzdyje ekonominė sutarties prasmė yra apsikeitimo palūkanomis sandoris, o ne pinigų pasiskolinimas, kaip galėtų atrodyti iš pradžių, todėl apskaitoje ji turi būti registruojama kaip išvestinė finansinė priemonė. Sutartis atitinka išvestinės finansinės priemonės apibrėžimą, kadangi, pirma, ją sudarant nepatiriama jokių išlaidų, antra, sutartyje nurodyta atsiskaitymo suma keičiasi dėl palūkanų normų pokyčio ir, trečia, ši sutartis bus vykdoma ateityje. Jei įmonės tarpusavyje atsiskaitytų viena kitai sumokėdamos visą palūkanų sumą, o ne skirtumą, tokia sutartis taip pat būtų laikoma išvestine finansine priemone.

11. Išvestinės finansinės priemonės naudojamos apsidrausti nuo rizikos ar prekybos tikslais.

Išvestinės finansinės priemonės pagal jų įsigijimo tikslą skirstomos į:

1. skirtas apsidrausti nuo galimos rizikos;
2. skirtas parduoti.

Išvestinės finansinės priemonės, skirtos apsidrausti nuo galimos rizikos, vadinamos apsidraudimo priemonėmis. Įmonė išvestines finansines priemones pagal jų įsigijimo tikslą gali priskirti apsidraudimo priemonėms ir taikyti apsidraudimo priemonių apskaitą, kai jos atitinka šio standarto 20 punkte išvardytas sąlygas:

1. Yra apsidraudimo priemonės ir apdraudžiamojo objekto ryšys.
2. Įmonė yra patvirtinusi apsidraudimo priemonių apskaitos politiką, kurioje nurodyta rizika, nuo kurios apsidraudžiama, rizikos valdymo tikslas, apsidraudimo priemonių naudojimo strategija, naudojama apsidraudimo priemonė, apdraudžiamas objektas ir apsidraudimo nuo rizikos veiksmingumo vertinimo metodika, pagal kurią nustatomas apsidraudimo nuo rizikos veiksmingumo lygis ir įvertinama neveiksminga dalis.
3. Galima patikimai įvertinti išvestinės finansinės priemonės apsidraudimo nuo rizikos veiksmingumą.

Apdraudžiamuoju objektu gali būti finansinis turtas, finansinis įsipareigojimas, planuojamas sandoris, tvirtas pasižadėjimas. Įmonė, įgyjanti apsidraudimo priemonę, apdraudžiamąjį objektą, tai yra finansinį turtą ar finansinį įsipareigojimą, turi parodyti savo balanse arba turėti patikimų įrodymų, kad planuojamas sandoris bus įvykdytas.

Visais kitais atvejais išvestinės finansinės priemonės priskiriamos skirtoms parduoti, nes jos įsigijamos siekiant gauti pelno iš kainos svyravimų. Iš išvestinių finansinių priemonių vertės pokyčių investuotojai gali uždirbti pelno arba patirti nuostolių. Kai kurios išvestinės finansinės priemonės suteikia galimybę gauti neribotą pelną, o nuostolius apriboti iki tam tikro dydžio – tai įmonėms pasirodo patrauklu ir suteikia jų veiklai daugiau galimybių ir lankstumo.

12. Išvestinės finansinės priemonės yra dažniausiai susietos su akcijų, obligacijų, valiutų, žaliavų, energijos pirkimo ar pardavimo sandoriais.

Tipiški išvestinių priemonių pavyzdžiai yra ateities, išankstiniai, apsikeitimo ir pasirinkimo sandoriai. Išvestinės finansinės priemonės gali būti susietos su akcijomis, obligacijomis, valiutų kursu, rinkos ar akcijų indeksais, žaliavų ir energijos prekėmis ar palūkanų normomis, kurių vertė priklauso nuo rinkos pokyčių. Paprastai tokios išvestinės finansinės priemonės turi pavadinimą.

Pavyzdžiui:

Japonijos NIKKEI indekso pirkimo ateities sandoris, tai ateities sandoris pirkti Japonijos NIKKEI indeksą. Šį indeksą sudaro 225 stambių Japonijos įmonių akcijos.

Gamtinių dujų pirkimo ateities sandoris, tai gali būti ateities sandoris ateityje pirkti gamtinių dujų, kurių kaina ir sandorio vertė rinkoje kinta, už sandoryje nustatytą kainą nustatytu laiku.

Kitos įmonės akcijų pirkimo pasirinkimo sandoris, suteikiantis sandorio turėtojui teisę, bet ne įsipareigojimą, ateityje pirkti akcijas ne rinkos, bet sandoryje nustatyta kaina.

JAV dolerių pirkimo išankstinis sandoris, tai sandoris ateityje pirkti tam tikrą sumą JAV dolerių tam tikru kursu, neatsižvelgiant į jų kurso rinkos svyravimus, dėl kurių keisis sandorio tikroji vertė.

13. Išvestinių finansinių priemonių pavyzdžiai gali būti:

13.1. išankstiniai sandoriai;

Išankstinis sandoris – tai sandoris, kuris sudaromas ir jo sąlygos nustatomos vieną datą, o mokėjimas ar sandorio objektas pateikiamas kitą datą. Šiais sandoriais biržoje neprekiuojama. Išankstiniai sandoriai reiškia įsipareigojimą nustatytu laiku už nustatytą kainą ateityje pirkti ar parduoti sutartyje nurodytą finansinį turtą ar finansinį įsipareigojimą neatsižvelgiant į jų kainos ir sandorio tikrosios vertės pokyčius rinkoje. Tokių sandorių vykdymas yra privalomas. Sandoriui įvykdyti būtinos dvi sandorio šalys – pirkėjas ir pardavėjas. Svarbiausi šių sandorių elementai yra sandorio vykdymo data ir suma, kuria bus atsiskaitoma. Pagrindiniai išankstinio sandorio privalumai: jis gali būti toks, kaip susitaria sandorio šalys, jį sudarant nereikia iš anksto mokėti pinigų. Išankstinio sandorio trūkumai: sandorio šalys turi pasitikėti viena kitos gebėjimais įvykdyti savo įsipareigojimus, yra įsipareigojimų nevykdymo rizika ir nelikvidumo rizika – nutraukti sandorį gali būti per brangu. Kartais įmonės, kurios nori sudaryti išankstinį sandorį, dažniausiai iš kredito įstaigos (kai ji yra viena iš sandorio šalių) turi gauti išankstinio sandorio limitą. Išankstinio sandorio limitas – tai pinigų suma, už kurią galima vykdyti ūkines operacijas. Kiekvienai įmonei šis limitas gali būti skirtingas. Viena iš išankstinio sandorio šalių dažniausiai būna bankas arba finansų maklerio įmonė. Išankstiniai sandoriai dažniausiai sudaromi dėl valiutų pirkimo ir pardavimo.

Pavyzdys

Įmonė „A“, kurios finansinių ataskaitų valiuta euras, 20X1 m. lapkričio 15 d. pirks šviestuvų iš Anglijos tiekėjo ir turės jam sumokėti 30 000 svarų sterlingų (GBP). Tikėdamasi sumažinti valiutos kurso riziką įmonė „A“ su banku „B“ 20X1 m. rugpjūčio 15 d. sudaro išankstinį valiutos pirkimo sandorį, kuriuo sutaria, kad įmonė „A“ 20X1 m. lapkričio 15 d. pirks iš banko „B“ svarus sterlingų susitartu santykiu. Sandoris sudaromas 20X1 m. rugpjūčio 15 d., bet tik 20X1 m. lapkričio 15 d. įmonė „A“ sumokės bankui eurus pagal sutartą santykį, kad nusipirktų 30 000 GBP.

Šio sandorio privalumas tas, kad valiutų pirkimo kaina sutariama sandorio sudarymo dieną. Neatsižvelgiant į tai, koks valiutų santykis bus rinkoje po trijų mėnesių, bankas gaus eurus, o įmonė „A“ – svarus sterlingų tuo valiutos santykiu, koks buvo nurodytas sutartyje.

13.2. ateities sandoriai;

Ateities sandoriai yra panašūs į išankstinius, tačiau ateities sandoriais yra prekiaujama reguliuojamose ir aktyviosiose rinkose, jie yra standartizuoti, turi nustatytus terminus, kiekius ar kitokių vienodų požymių. Šiuos sandorius, skirtingai nuo išankstinių sandorių, galima bet kada parduoti biržoje, bet jų vykdymas, kaip ir išankstinių sandorių, yra privalomas.

Ateities sandorių pavyzdžiai:

- a) palūkanų normos;
- b) akcijų indeksų (vienos akcijos);
- c) valiutos;

d) prekių arba žaliavų.

Norint sudaryti ateities sandorį reikalingas užstatas, kurio dydį nustato birža. Užstatą reikia įnešti iki prekybos ateities sandoriais pradžios. Jo dydis paprastai yra nedidelis. Užstatas reikalingas tam, kad ateities sandorio pardavėjui patyrus nuostolių, šis turėtų iš ko tuos nuostolius padengti. Jei užstato suma sumažėja žemiau biržos nustatytos ribos, gali prireikti papildomos sumos, kuri atkurs pradinę užstato sumą. Ji vadinama kintamąja užstato dalimi.

Pavyzdys

Sudarydamas ateities sandorį investuotojas 20X1 m. kovo 16 d. sumoka 500 EUR užstatą. Pagal sutarties sąlygas užstatas, atėmus nuostolius, negali sumažėti daugiau kaip 25 proc., t. y. turi būti ne mažesnis kaip 375 EUR.

Užstatas, atėmus nuostolius, 20X1 m. balandžio 2 d. sumažėja 35 proc., t. y. sumažėja iki 325 EUR, todėl investuotojas privalo atkurti pradinę užstato sumą ir papildomai sumokėti 175 EUR, kad užstatas vėl būtų 500 EUR.

Užstato forma gali būti įvairi, pvz., pinigai, akredityvai. Kaip užstatą galima pateikti didesnės vertės finansinių priemonių arba į palūkanų mokėjimo sąskaitą įmokėti pinigų. Kintamoji užstato dalis gali būti dengiama tik pinigais.

Ateities sandoriai gali būti užbaigiami, pavyzdžiui:

- a) juos apmokant;
- b) pristatant prekes;
- c) juos kompensuojant;
- d) pakeičiant prekes.

Jeigu norima sandorį nutraukti anksčiau, perkamas arba parduodamas priešingas sandoris.

Pavyzdys

Įmonė „A“ 20X1 m. rugsėjo mėnesį planuoja nuimti ne mažesnę kaip 100 tonų kviečių derlių ir jį parduoti. 20X1 m. liepos mėnesį kviečių kaina rinkoje yra 130 EUR už toną, o lapkričio mėnesio 50 tonų kviečių pardavimo ateities sandorio įvykdymo kaina yra 7 250 EUR (50 t x 145 EUR), t. y. 145 EUR už toną.

Įmonė „A“, norėdama apsidrausti nuo kviečių kainų kritimo, liepos mėnesį įsigyja du 50 tonų kviečių pardavimo ateities sandorius, kurių įvykdymo kaina yra 14 500 EUR (7 250 EUR x 2). Įmonė „A“, įsigydama ateities sandorius, sumoka du užstatus po 725 EUR.

Rugsėjo pradžioje kviečių ir kviečių pardavimo ateities sandorių kaina nukrito. Kadangi įmonė „A“ neturi grūdų sandėlio, todėl rugsėjo mėnesį nuėmusi derlių kviečių supirkėjui parduoda 100 tonų kviečių po 120 EUR už toną ir iš viso gauna 12 000 EUR (100 t x 120 EUR). Pardavusi kviečius, įmonė panaikina turimus lapkričio mėnesio kviečių pardavimo ateities sandorius įsigydama du lapkričio mėnesio kviečių pirkimo ateities sandorius, kurių rugsėjo mėnesio kaina yra 12 500 EUR (50 t x 125 EUR x 2). Įmonė „A“, įsigydama kviečių pirkimo ateities sandorius, sumoka du užstatus po 625 EUR.

Įsigydama kviečių pirkimo ateities sandorius įmonė panaikina turimus kviečių pardavimo ateities sandorius ir gauna 2 000 EUR (14 500 EUR – 12 500 EUR) pelną.

Apsidraudimo sandorio pelnas iš dalies kompensuoja 2 500 EUR (14 500 EUR – 12 000 EUR) nuostolių, susidariusių dėl nukritusios kviečių kainos rinkoje. Įmonei „A“ yra gražinami visi sumokėti užstatai.

Jei įmonė „A“ nebūtų sudariusi apsidraudimo sandorių, tai rugsėjo mėnesį būtų pardavusi kviečius po 120 EUR už toną ir nebūtų kompensavusi rinkoje nukritusios kviečių kainos. Galutinės kviečių pardavimo pajamos yra 14 000 EUR (12 000 EUR + 2 000 EUR).

13.3. apsikeitimo sandoriai;

Apsikeitimo sandoriai nėra taip griežtai reglamentuoti kaip išankstiniai sandoriai, bet jų vykdymas taip pat yra privalomas. Norint sudaryti apsikeitimo sandorį, reikia surasti kitą sandorio šalį, kuri turėtų reikiamą finansinę priemonę ir poreikį ją keisti, taip pat reikia suderinti apsikeitimo sąlygas. Vienas iš apsikeitimo sandorių sudarymo tikslų – įmonių galimybė patekti į rinkas, į kurias jos paprastai negali patekti. Pavyzdžiui, paprastai įmonės mokama palūkanų norma priklauso nuo jos kreditingumo, o naudodama apsikeitimo sandorius įmonė gali gauti naudingesnes palūkanų normas. Sandorį sudaryti, kaip ir nutraukti, gana sunku. Apsikeitimo sandoriai turi kredito riziką, nes nėra jokių garantijų, kad šalis bus pajėgi įvykdyti savo įsipareigojimus, tačiau ta rizika, palyginti su paprastos skolos rizika, yra mažesnė.

Apsikeitimo sandorių pavyzdžiai gali būti:

- a) apsikeitimo palūkanų normomis;
- b) apsikeitimo valiutomis.

Apsikeitimo sandoriai gali būti nutraukiami šiais būdais ir tik abiejų sandorio šalių susitarimu:

a) Šalių susitarimu sudarant priešingą sandorį. Sudarydama priešingą sandorį įmonė tomis pačiomis sąlygomis sudaro kompensuojamąjį apsikeitimo sandorį. Jei tuo metu rinkos palūkanų norma jau yra pasikeitusi, sudarant priešingą sandorį gali būti patiriama papildomų išlaidų. Sudarydama priešingą sandorį įmonė nepanaikina ankstesnio sandorio, o tik kompensuoja pinigų srautų pokytį.

b) Perleidžiant sandorį kitai šaliai. Šiuo atveju sandorio šalis, kuri nori nutraukti sandorį, suranda naują sandorio šalį, kuriai tinka sudaryto apsikeitimo sandorio sąlygos, ir perleidžia jai šį sandorį. Tokiu atveju apsikeitimo sandorį perleidusiai šaliai jokių įsipareigojimų nelieka.

c) Išperkant sandorį. Šiuo atveju sandoris nutraukiamas perleidžiant jį kitai to paties sandorio šaliai. Paprastai tokiu atveju sumokama apsikeitimo sandorio dabartinė vertė. Pavyzdžiui, pagal palūkanų normų apsikeitimo sandorį fiksuotą palūkanų normą galima pakeisti kintama palūkanų norma ir atvirksčiai. Taip pat gali būti išperkami kintamos palūkanų normos apsikeitimo sandoriai, pastovios palūkanų normos apsikeitimo sandoriai ir sandoriai, kai apsikeičiama ne tik palūkanomis, bet ir valiutomis.

Pavyzdys

Įmonė „A“ sudaro su įmone „B“ palūkanų normų apsikeitimo sandorį, pagal kurį įmonė „A“ turi mokėti įmonei „B“ pinigų sumą, kuri apskaičiuojama kaip pastovios 4 proc. palūkanų sumos ir EURIBOR trijų mėnesių kintamos palūkanų vidurkio sumos skirtumas, jei pastovi

palūkanų norma bus didesnė už apskaičiuotą kintamą EURIBOR normą. Jei pastovi palūkanų norma bus mažesnė už apskaičiuotą kintamą EURIBOR palūkanų normą, tai įmonė „B“ susidariusį skirtumą mokės įmonei „A“. Mokėtina suma apskaičiuojama kartą per ketvirtį. Pastovios ir kintamos palūkanų sumos yra apskaičiuojamos nuo sąlyginės 100 000 000 EUR sumos. Įmonė „A“ kiekvieną ketvirtį gauna arba moka pinigų sumą, kuri yra pastovios 4 proc. palūkanų sumos ir trijų mėnesių EURIBOR palūkanų vidurkio skirtumas.

13.4. pasirinkimo sandoriai.

Kitas išvestinės finansinės priemonės pavyzdys yra pasirinkimo sandoris. Pasirinkimo sandoris – sandoris, pagal kurį už tam tikrą atlygį įsigyjama teisė ar prisiimamas įsipareigojimas ateityje pirkti ar parduoti prekes, finansinį turtą ir pagal kurį sandorio šalys gali pasirinkti sandorio vykdymo laiką. Pasirinkimo sandorį sudaro dvi šalys. Viena iš jų vadinama pasirinkimo sandorio turėtoja, o kita šalis, kuri įgyja prievolę vykdyti sandorį, vadinama pasirašančiąja. Pasirinkimo sandorių sudarymo metu patiriama išlaidų, nes už įsigyjamą teisę sandorio turėtojas sumoka, o pasirašančioji šalis už prisiimamą įsipareigojimą gauna tam tikrą sumą, kuri vadinama pasirinkimo sandorio premija, ir kuri nėra gražinama.

Pasirinkimo sandoriai gali būti:

a) Pasirinkimo pirkti. Toks sandoris jo turėtoji suteikia teisę ateityje už sutartą kainą pirkti sandorio sutartyje nurodytą finansinį turtą ar finansinį įsipareigojimą.

b) Pasirinkimo parduoti. Toks sandoris jo turėtoji suteikia teisę ateityje už sutartą kainą parduoti finansinį turtą ar finansinį įsipareigojimą.

Turtas, dėl kurio sudaromi pasirinkimo sandoriai, yra vadinamas pagrindiniu turtu. Tokio turto pavyzdžiai gali būti: žaliavos, valiuta, akcijos, kitas turtas. Pasirinkimo sandoriai gali būti sudaromi turint pagrindinį turtą arba jo neturint. Jei pasirašančioji šalis neturi pagrindinio turto, ji rizikuoja, kad, sandorio turėtoji pasinaudojus pasirinkimo sandorio suteikiama teise, neturės ką pateikti. Pasirinkimo sandorio turėtojas gali pasinaudoti arba nepasinaudoti sandorio suteikiama teise. Pasirinkimo sandorio turėtojas gali apsisaugoti nuo kainos kilimo arba smukimo, jo nuostolis bet kuriuo atveju bus sumokėtos premijos dydžio, o pelnas – neribotas. Dažnai premija būna tokia didelė, kad uždirbti pelno gali būti labai sunku. Pasirašančiosios šalies pelnas yra tik gauta premija, o nuostolis gali būti neribotas. Pasirinkimo sandorių rinkoje nėra grynojo pelno ar nuostolio: visada vienos šalies pelnas yra kitos šalies nuostolis.

Pavyzdys

20X1 m. balandžio mėnesį įmonė „A“, kurios finansinių ataskaitų valiuta euras, planuoja, kad 20X1 m. gegužės mėn. jai reikės sumokėti tiekėjui 100 000 JAV dolerių (USD), todėl jau balandžio mėnesį sudaro su banku „B“ pirkimo pasirinkimo sandorį iki gegužės mėnesio pabaigos pirkti valiutos. Pagal šį sandorį šalys susitaria, kad įmonė „A“ už eurus pirks iš banko „B“ 100 000 USD santykiu 1,1275. Įmonė „A“ sumoka bankui 1 000 EUR pirkimo pasirinkimo sandorio premiją. Valiutos pirkimo pasirinkimo sandoris leidžia įmonei „A“ ne tik apsisaugoti nuo nuostolių, bet ir gauti pelno, jei valiutų santykis bus palankesnis. Jeigu euro ir JAV dolerio santykis pasirinkimo sandorio įvykdymo metu rinkoje bus mažesnis už nustatytą sudarant pasirinkimo sandorį, tarkim, 1,1175, tada įmonė pasinaudos pasirinkimo sandorio

suteikiama teise ir išvengs nuostolių. Tačiau jei rinkoje euro ir JAV dolerio santykis bus 1,1385, tada įmonė nesinaudos pasirinkimo sandorio suteikiama teise ir pirsks valiutą rinkos kaina, kuri yra mažesnė už nustatytą pasirinkimo sandoryje.

Pasirinkimo sandorio turėtojas gali turėti teisę pirkti arba parduoti, bet nebūti įsipareigojęs pirkti arba parduoti pagrindinį turtą nustatytu laiku už sutartą kainą.

Įsigytas pasirinkimo sandoris pirkti ar parduoti pagrindinį turtą jo turėtojui suteikia teisę ateityje gauti ekonominės naudos, susijusios su pagrindinio turto tikrosios vertės pasikeitimu.

Pasirinkimo sandoriu pasirašančioji šalis įsipareigoja ateityje parduoti pagrindinį turtą, kai kita sandorio šalis to pareikalaus. Tokiu būdu, pasirašančioji šalis prisiima galimus nuostolius, susijusius su pagrindinio turto tikrosios vertės pasikeitimu.

Iš sudaryto sandorio atsirandančios teisės ir pareigos sutarties šalims sukurs finansinį turtą arba finansinius įsipareigojimus.

Išankstiniai, ateities, apsikeitimo ir pasirinkimo sandoriai skiriasi šiomis savybėmis:

a) išankstiniais ar ateities sandoriais įsipareigojama pirkti ar parduoti, o pasirinkimo sandoriai jo turėtojui suteikia teisę, bet ne įsipareigojimą, pirkti ar parduoti.

b) sudarant apsikeitimo ir išankstinius sandorius nepatiriama jokių išlaidų, sudarant pasirinkimo sandorius mokama premija, o sudarant ateities sandorius duodamas užstatas.

14. Išvestinės finansinės priemonės gali būti įterptos į kitas finansines priemones. Įterptoji išvestinė finansinė priemonė yra sudėtinė mišriosios finansinės priemonės dalis, todėl įterptosios išvestinės finansinės priemonės ir mišriosios finansinės priemonės pinigų srautai kinta panašiai.

Mišriąją finansinę priemonę sudaro bent viena priemonė, dažniausiai vadinama pagrindiniu sandoriu, į kurį įterpta bent viena išvestinė finansinė priemonė. Pagrindiniu sandoriu gali būti bet kokia sutartis, pavyzdžiui, atsargų pirkimo ir pardavimo, paskolos, nuomos, draudimo ir pan. Mišriosios finansinės priemonės ir įterptosios finansinės priemonės pinigų srautai kinta panašiai, nes įterptoji išvestinė finansinė priemonė lemia mišriosios finansinės priemonės vertės pokytį.

Pavyzdys

Įmonė „A“ įsigyja obligaciją su pastovia 4 proc. metine palūkanų norma. Obligacijos išpirkimo terminas – po penkerių metų, nominalioji vertė – 1 000 EUR. Kiekvienais metais įmonė „A“ gauna 4 proc. palūkanas nuo obligacijos nominaliosios vertės. Suėjus obligacijos išpirkimo terminui įmonė „A“ gauna sumą, lygią nominaliajai obligacijos vertei – 1 000 EUR, prie kurios pridedama suma, gauta nominaliąją obligacijos vertę padauginus iš įmonės „X“ akcijų kainų indekso pokyčio.

Pateiktame pavyzdyje pagrindinis sandoris yra obligacijos įsigijimas. Į pagrindinį sandorį įterpta išvestinė finansinė priemonė – susitarimas dėl obligacijos išpirkimo sumos, kuri apskaičiuojama obligacijos nominaliąją vertę padauginus iš įmonės „X“ akcijų kainų indekso pokyčio. Įterptosios išvestinės priemonės pradinė vertė yra lygi nuliui. Šiame pavyzdyje mokama suma yra susieta su akcijų kainų indeksu, kuris nepriklauso nuo įmonės veiklos ir nėra

iš anksto žinomas, todėl mišriosios finansinės priemonės pinigų srautai keisis dėl įterptosios išvestinės finansinės priemonės vertės pokyčio.

15. Įterptoji išvestinė finansinė priemonė gali būti glaudžiai susijusi arba nesusijusi su pagrindiniu sandoriu.

Su pagrindiniu sandoriu glaudžiai susijusios yra tos įterptosios išvestinės finansinės priemonės, kurių ekonominės ypatybės ir rizika yra susijusios ir kurios atskirai nuo pagrindinio sandorio negali būti įvertintos.

Nustatant, ar įterptoji išvestinė finansinė priemonė yra glaudžiai susijusi su pagrindiniu sandoriu, pagrindinis požymis yra rizika. Išvestinių finansinių priemonių rizika vertinama atsižvelgiant į tai, su kuo jos yra susietos, t. y. su palūkanų norma, valiutų kursu, kainomis ar pan.

1 pavyzdys

Įmonė „A“ paėmė iš banko „B“ paskolą su kintama palūkanų norma, tačiau yra numatytas palūkanų normos intervalas, kuriame ji gali svyruoti. Pagal sutartį kintama palūkanų norma gali svyruoti nuo 5 iki 9 proc. Sandorio sudarymo dieną palūkanų norma buvo 7 proc.

Tokios įterptosios išvestinės finansinės priemonės, kaip susitarimas dėl kintamos palūkanų normos, kurios svyravimai yra leistini tik tam tikrame intervale, nereikėtų atskirti nuo pagrindinio sandorio, t. y. paskolos. Būtų sunku įvertinti mokėtinas sumas neatsižvelgiant į įterptąją išvestinę finansinę priemonę, t. y. susitarimą dėl kintamos palūkanų normos. Todėl galima teigti, kad šių dviejų priemonių ekonominės ypatybės ir rizika yra glaudžiai susijusios.

Įterptoji išvestinė finansinė priemonė, kuri nėra glaudžiai susijusi su pagrindiniu sandoriu, turi būti atskiriama ir apskaitoje registruojama atskirai. Nesusijusios yra tokios įterptosios išvestinės finansinės priemonės, kurių ekonominės ypatybės ir rizika nesusijusios su pagrindiniu sandoriu ir kurios gali būti atskirtos, atskirai įvertintos ir įvykdytos.

2 pavyzdys

Įmonė „A“ paėmė paskolą iš banko „B“. Už paskolą įmonė „A“ mokės palūkanas pagal pastovią metinę 5 proc. palūkanų normą. Paskolos sutartyje numatyta, kad grąžinimo terminas gali būti pratęsimas paliekant pastovią palūkanų normą.

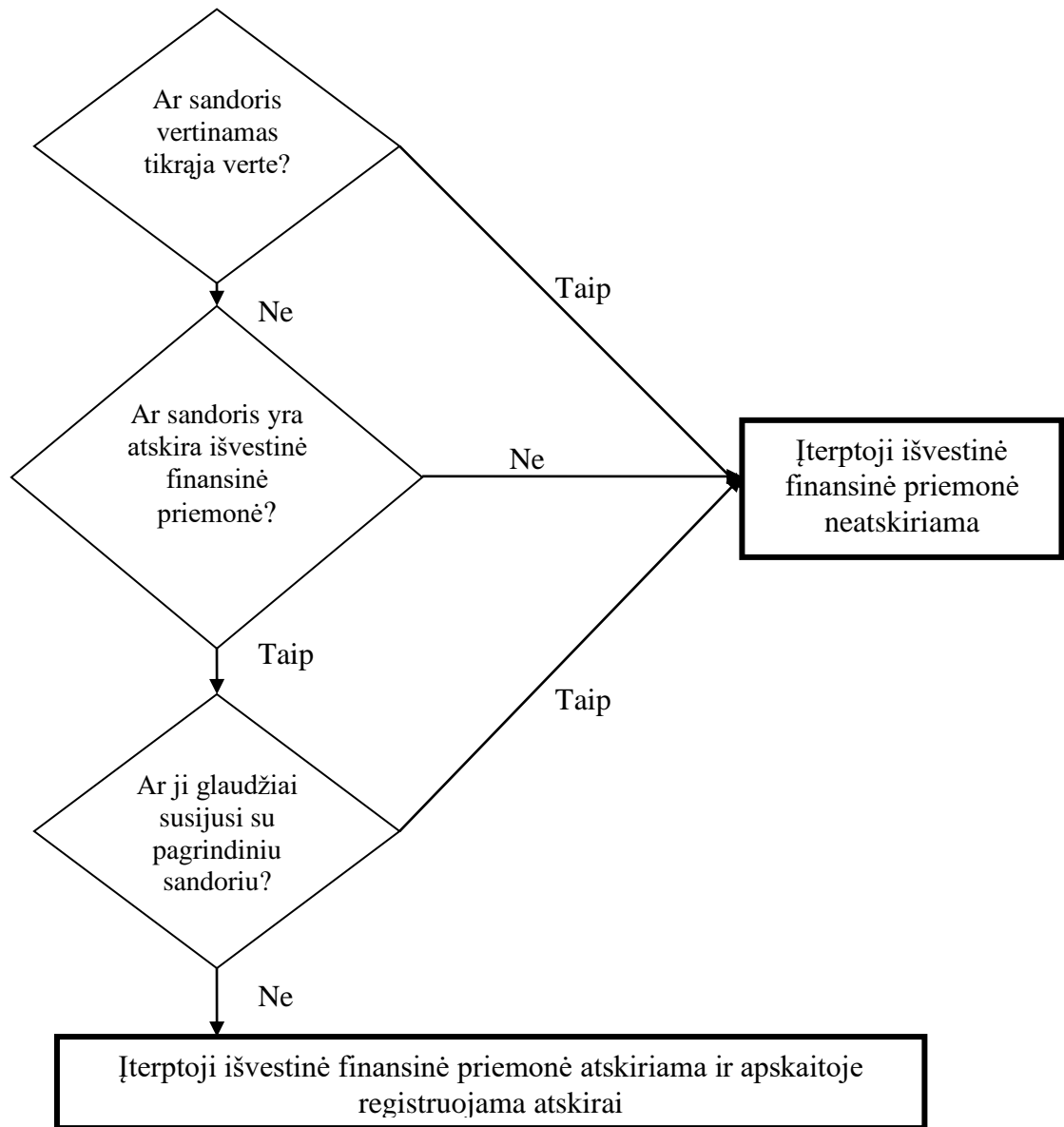
Pateiktame pavyzdyje pagrindinis sandoris yra paskola ir į pagrindinį sandorį įterptas pasirinkimo sandoris, pagal kurio sąlygas yra suteikiama teisė pratęsti paskolos grąžinimo terminą. Tokie sandoriai nėra glaudžiai susiję, nes juos galima atskirti, apskaičiavus mokėtinas sumas pagal pastovią metinę 5 proc. palūkanų normą. Vienas sandoris – mokamos sumos už paskolą su pastovia palūkanų norma ir kitas sandoris – mokamos sumos pratęsiant grąžinimo terminą su pastovia palūkanų norma. Tokie mišriosios finansinės priemonės sandoriai turi būti atskiriami ir apskaitoje registruojami atskirai.

16. Įterptoji išvestinė finansinė priemonė turi būti atskiriama nuo pagrindinio sandorio ir į apskaitą įtraukiama kaip atskira išvestinė finansinė priemonė, jei atitinka visas šias sąlygas:

16.1. įterptosios išvestinės finansinės priemonės ekonominės ypatybės ir rizika nėra glaudžiai susijusios su pagrindinio sandorio ekonominėmis ypatybėmis ir rizika;

16.2. atskirta finansinė priemonė atitinka išvestinės finansinės priemonės apibrėžimą;

16.3. mišrioji finansinė priemonė nėra vertinama tikrąja verte.

Pateikta schema padeda nustatyti atsirandančią riziką ir tinkamai atlikti jos apskaitą. Pavyzdžiui, pagrindiniame paskolos sandoryje gali būti įterpta išvestinė finansinė priemonė, kurios rizika nėra susijusi su palūkanomis. Jei įmonė neatskirtų su palūkanomis nesusijusių mokėtinų sumų nuo pagrindinio paskolos sandorio, ji gautų kitokius apskaitos rezultatus, nei užregistravusi du skirtingus sandorius. Todėl įterptosios išvestinės finansinės priemonės atskyrimas ne tik užtikrina tinkamą sandorio ekonominės prasmės ir jį veikiančios rizikos atskleidimą finansinėse ataskaitose, bet ir jų tikslumą.

Pavyzdys

Kėdes gaminanti įmonė „A“ sudarė sutartį penkerius metus tiekti medines kėdes įmonei „B“. Sutartyje numatyta, kad pirmaisiais pardavimo metais vienos kėdės kaina būtų 100 EUR, tačiau jei vėliau rinkoje medienos kainos indeksas pakiltų 10 proc. ir daugiau, o gamybos ir

paslaugų vienos darbo valandos sąnaudos padidėtų 5 proc. ir daugiau, tai vienos kėdės kaina būtų tikslinama atsižvelgiant į šiuos dydžius.

Įmonė „A“ planuoja, kad didžiąją kėdžių gamybos išlaidų dalį ateityje sudarys medienos ir darbo jėgos vertė. Medienos kaina sudarys apie 50 proc., darbo jėgos – apie 30 proc. kėdės savikainos. Vadinasi, 50 proc. kėdės kainos gali būti tikslinama atsižvelgiant į pakitusią medienos kainą rinkoje, o 30 proc. – į gamybos ir paslaugų vienos darbo valandos sąnaudų pokytį. Jeigu rinkoje medienos kaina pakiltų 10 proc., o vienos darbo valandos sąnaudos – 5 proc., tai vienos kėdės kaina būtų 106,50 EUR $[(100 \text{ EUR} \times 50 \%) \times 1,10 + (100 \text{ EUR} \times 30 \%) \times 1,05 + (100 \text{ EUR} \times 20 \%)]$.

Šiame pavyzdyje pagrindinis sandoris yra pirkti kėdes mokant po 100 EUR už vieną kėdę. Įterptoji išvestinė finansinė priemonė yra susitarimas ateityje tikslinti kainą atsižvelgiant į tam tikrus indeksų pokyčius. Pagal standarto 16.1–16.3 papunkčius galima nuspręsti, ar įterptoji išvestinė finansinė priemonė turi būti atskiriama ir apskaitoje registruojama atskirai nuo pagrindinio sandorio. Pirma, jei įmonė tik pagal apytikslius skaičiavimus mano, kad jos kėdžių savikainą sudarys 50 proc. medienos kaina, o 30 proc. – darbo jėgos kaina, tai pagrindinio sandorio ir įterptosios išvestinės finansinės priemonės ekonominės ypatybės ir rizika nėra glaudžiai susijusios. Antra, įterptas sandoris atitinka išvestinės finansinės priemonės požymius. Trečia, visas sandoris nėra vertinamas tikrąja verte. Todėl šie du sandoriai turėtų būti atskiriami ir apskaitoje registruojami atskirai. Tačiau jei įmonė galėtų patikimai įrodyti, kad medienos ir darbo jėgos kainos santykis savikainoje nesikeičia, įterptosios išvestinės finansinės priemonės būtų laikomos glaudžiai susijusiomis su pagrindiniu sandoriu.

Įterptosios išvestinės finansinės priemonės įvertinimas atskirai nuo pagrindinio sandorio reikalauja didelių pastangų ir gali būti sudėtingas, todėl įterptoji išvestinė finansinė priemonė gali būti ir neatskiriama nuo pagrindinio sandorio, jei ji yra glaudžiai su juo susijusi.

17. Jei įterptoji išvestinė finansinė priemonė yra atskiriama, pagrindinio sandorio rezultatas yra registruojamas apskaitoje pagal tokio sandorio apskaitai keliamus reikalavimus, o iš įterptosios išvestinės finansinės priemonės atsirandantis finansinis turtas ar finansinis įsipareigojimas – pagal šio standarto reikalavimus.

18. Jei įmonė negali atskirai įvertinti įterptosios išvestinės finansinės priemonės nei įsigijimo momentu, nei paskutinę ataskaitinio laikotarpio dieną, visą mišriąją finansinę priemonę ji turi laikyti viena išvestine finansine priemone ir iš jos atsirandantį finansinį turtą ar finansinį įsipareigojimą registruoti apskaitoje pagal šio standarto reikalavimus.

Jeigu įmonė, remdamasi išvestinės finansinės priemonės požymiais ir 16 punkte išvardytomis sąlygomis, negali atskirai įvertinti įterptosios išvestinės finansinės priemonės, tada ji visą mišriąją finansinę priemonę turi laikyti išvestine finansine priemone ir iš jos atsirandantį finansinį turtą ar finansinį įsipareigojimą registruoti apskaitoje pagal šio standarto reikalavimus.

V. APSIDRAUDIMO PRIEMONĖS

19. Apsidraudimo priemone laikoma išvestinė finansinė priemonė, naudojama apsidrausti nuo rizikos, kylančios finansiniam turtui ar finansiniam įsipareigojimui, ar jų grupei.

Išvestinė finansinė priemonė apskaitoje gali būti registruojama kaip apsidraudimo priemonė, jeigu ji atitinka šiame standarte nustatytas apsidraudimo priemonės pripažinimo sąlygas. Jei įmonė įsigyja išvestinę finansinę priemonę tikėdamasi, kad ji kompensuos apdraudžiamojo objekto vertės pokytį, tačiau neparengia rizikos valdymo politikos ar apsidraudimas nėra efektyvus, tai išvestinė finansinė priemonė vis tiek laikoma apsidraudimo priemone, tik jai netaikomi apsidraudimo priemonių apskaitos reikalavimai, kurie aprašyti šio standarto IX–XI skyriuose. Išvestinės finansinės priemonės, kurių tikrosios vertės negalima nustatyti arba kurios yra susijusios su vertybiniais popieriais, kuriais neprekiuojama aktyviojoje rinkoje ir todėl jų tikroji vertė negali būti tinkamai įvertinta, apskaitoje negali būti registruojamos kaip apsidraudimo priemonės.

Įterptoji išvestinė finansinė priemonė gali būti laikoma apsidraudimo priemone, jei ji naudojama apsidrausti nuo rizikos ir apskaitoje registruojama atskirai nuo pagrindinio sandorio.

Apsidrausti nuo kylančios rizikos gali būti naudojamos išvestinės finansinės priemonės – apsikeitimo, ateities, išankstiniai, pasirinkimo sandoriai ir jų deriniai.

Pavyzdys

Įmonė „A“ paėmė iš banko „B“ 2 000 000 EUR paskolą su EURIBOR kintama palūkanų norma. Siekdama apsidrausti nuo pinigų srautų pasikeitimo rizikos, įmonė „A“ sudaro su banku „C“ palūkanų normų apsikeitimo sandorį. Šiuo sandoriu susitariama, kad įmonė „A“ nuo 2 000 000 EUR sumos mokės bankui „C“ palūkanas, apskaičiuotas pagal pastovią 5 proc. palūkanų normą, o bankas „C“ mokės palūkanas, apskaičiuotas pagal kintamą palūkanų normą.

Pateiktame pavyzdyje palūkanų normų apsikeitimo sandoris yra išvestinė finansinė priemonė, apskaitoje registruojama kaip apsidraudimo priemonė (jeigu išvestinė finansinė priemonė atitinka šio standarto 20 punkte išvardytas sąlygas). Apsidraudimo priemonė yra naudojama apdrausti pinigų srautus nuo palūkanų normos rizikos, nes įmonė „A“ už paskolą bankui „B“ turi mokėti palūkanas, apskaičiuotas pagal kintamą palūkanų normą, ir jos mokami pinigų srautai kinta.

20. Išvestinė finansinė priemonė, naudojama apsidrausti nuo rizikos, gali būti laikoma apsidraudimo priemone, jei įvykdomos visos šios sąlygos:

20.1. Yra naudojamos apsidraudimo priemonės ir apdraudžiamojo objekto ryšys.

Viena iš sąlygų, kad išvestinė finansinė priemonė būtų laikoma apsidraudimo priemone, yra naudojamos apsidraudimo priemonės ir apdraudžiamojo objekto ryšys. Pavyzdžiui, įmonė yra nusipirkusi Graikijos obligacijų, iki kurių padengimo termino liko penkeri metai. Siekdama apsidrausti nuo rizikos, kad dėl Graikijos valstybės galimo nemokumo obligacijos nebus išpirtos, įmonė įsigijo kredito įsipareigojimų nevykdymo apsikeitimo sandorį (angl. *Credit default swap*). Jei Graikijos Vyriausybė neįvykdytų įsipareigojimų, kredito įsipareigojimų

nevykdymo apsikeitimo sandorio pardavėjas kompensuotų įmonei nominaliąją obligacijų vertę. Kadangi šiuo atveju kredito įsipareigojimų nevykdymo apsikeitimo sandorio tikroji vertė priklauso nuo galimo įmonės turimų Graikijos obligacijų nuvertėjimo, yra aiškus apsidraudimo priemonės (kredito įsipareigojimų nevykdymo apsikeitimo sandorio) ir apdraudžiamojo objekto (obligacijų) ryšys.

20.2. Įmonė yra patvirtinusi apsidraudimo priemonių apskaitos politiką, kurioje nurodyta rizika, nuo kurios apsidraudžiama, rizikos valdymo tikslas, apsidraudimo priemonių naudojimo strategija, naudojama apsidraudimo priemonė, apdraudžiamas objektas ir apsidraudimo nuo rizikos veiksmingumo vertinimo metodika, pagal kurią nustatomas apsidraudimo nuo rizikos veiksmingumo lygis ir įvertinama neveiksminga dalis.

Standartas nustato, kad apsidraudimo priemonių apskaitos principai gali būti taikomi tik toms išvestinėms finansinėms priemonėms, kurios atitinka apsidraudimo priemonės pripažinimo sąlygas. Viena iš sąlygų yra atitinkamai dokumentuota apsidraudimo priemonės apskaitos politika, kurią įmonė turi turėti ne tik sudarydama sandorį, bet ir per visą jo galiojimo laiką. Kad su apsidraudimu nuo rizikos susiję veiksmai būtų pripažinti apskaitoje kaip apsidraudimo priemonė, reikia papildomų įmonės pastangų, todėl ne visi sudaromi sandoriai, susiję su rizikos valdymu, gali būti registruojami apskaitoje kaip apsidraudimo priemonės. Jei išvestinė finansinė priemonė neatitinka apsidraudimo priemonės sąlygų, tai ji apskaitoje registruojama kaip išvestinė finansinė priemonė, skirta parduoti.

Apsidraudimo priemonė neapsaugo įmonės nuo veiklos bendros rizikos, o mažina atskiros ūkinės operacijos, susijusios su turtu ar įsipareigojimais, riziką. Apsidraudimo priemonė turi veikti įmonės pelną arba nuostolius.

Prieš sudarydama sandorį dėl išvestinės finansinės priemonės, įmonė pagal savo nustatytą tvarką parengia dokumentaciją, kurioje nurodoma rizika, nuo kurios ketinama apsidrausti, tos rizikos valdymo tikslas, strategija, apdraudžiamas objektas ir apsidraudimo nuo rizikos veiksmingumo vertinimo metodika. Įmonės parengtoje dokumentacijoje turi būti aprašyti būdai, kuriuos ji taikys apsidraudimo sandorio veiksmingumui nustatyti. Taikomas būdas turi atskleisti tikrą ir teisingą įmonės finansinę būklę.

Dokumentacijos struktūra galėtų būti tokia:

1. rizikos valdymo tikslas ir strategija;
2. apsidraudimo rūšis;
3. rizikos apibūdinimas;
4. apdraudžiamas objektas;
5. apsidraudimo priemonė;
6. apsidraudimo nuo rizikos veiksmingumo įvertinimas;
7. priedai.

Pavyzdys

Situacijos aprašymas.

Įmonė „A“, kurios finansinių ataskaitų valiuta yra euras, gamina baldus. Medieną baldams gaminti ji perka iš Rusijos įmonės „B“ už Rusijos rublius. Įmonė „A“ 20X1 m.

birželio 5 d. planuoja, kad po 6 mėnesių, 20X1 m. gruodžio 2 d., iš įmonės „B“ pirks 500 m³ medienos po 2 525 RUB už m³. Viso sandorio vertė sudarys 1 262 500 RUB. Darome prielaidą, kad medienos kaina nesikeis. 20X1 m. birželio 2 d. euro ir Rusijos rublio santykis 80,0845.

Įmonė „A“ manydama, kad ateityje euro ir Rusijos rublio santykis mažės, su vienu iš komercinių bankų sudaro išankstinį sandorį pirkti valiutą. Jame nustatyta, kad 20X1 m. gruodžio 2 d. įmonė „A“ pirks Rusijos rublius, euro ir Rusijos rublio santykiui esant 79,8949. Įmonė „A“ planuoja, kad mediena bus pristatyta 20X1 m. gruodžio 2 d. ir įmonei reikės tą pačią dieną mokėti Rusijos įmonei „B“ 15 802 EUR ($2\,525\text{ RUB} : 79,8949 \times 500\text{ m}^3$). Ši suma nebūtų didesnė už sumą, kurią reikėtų mokėti, jei nebūtų sudarytas išankstinis sandoris su banku, o euro ir Rusijos rublio santykis sumažėtų. Kadangi įmonė „A“ šiuo atveju susidūrė su pinigų srautų pasikeitimo rizika, ji perka išvestinę finansinę priemonę apsidrausti nuo valiutos kurso pokyčio rizikos. Dėl to, kad išvestinę finansinę priemonę galėtų laikyti apsidraudimo priemone, ji turi parengti atitinkamus dokumentus ir įvertinti apsidraudimo priemonės veiksmingumą. Dokumentacijos, aprašančios apsidraudimo politiką, pavyzdys pateikiamas žemiau.

Įmonės „A“ apsidraudimo nuo pinigų srautų pasikeitimo rizikos, susijusios su medienos pirkimo ir pardavimo sandoriais, politika

1. Rizikos valdymo tikslas ir strategija.

Įmonė planuoja sudaryti apsidraudimo sandorius pirkti medieną ir mokėti Rusijos rubliais. Rusijos rublio kurso pokyčiai turi įtakos įmonės pajamoms ir veikia jos pinigų srautus.

Valiutos kurso rizika veikia:

- mokėtinas sumas pagal planuojamus pirkimo sandorius užsienio valiuta;
- mokėtinas sumas dėl tvirtų pasižadėjimų užsienio valiuta;
- kitas mokėtinas sumas užsienio valiuta.

Įmonė susiduria su Rusijos rublio kurso pokyčio rizika. Ūkinės operacijos, kurias vykdomos kitomis valiutomis, nėra reikšmingos.

2. Apsidraudimo rūšys.

Atsižvelgiant į sudarytą sandorį, apsidraudimo rūšys gali būti:

- apsidraudimas nuo Rusijos rubliais mokėtinų sumų pasikeitimo rizikos (pinigų srautų apsidraudimo sandoris);
- apsidraudimas nuo medienos tikrosios vertės Rusijos rubliais pasikeitimo rizikos (tikrosios vertės apsidraudimo sandoris).

3. Rizikos apibūdinimas.

Įmonei atsiranda valiutų kursų rizika dėl galimo valiutos kurso pokyčio.

4. Apdraudžiamas objektas.

Įmonės apdraudžiamais objektais gali būti planuojami sandoriai, tvirti pasižadėjimai, mokėtinos sumos pirkti medieną mokant Rusijos rubliais (toliau – medienos pirkimo sandoriai).

5. Apsidraudimo priemonė.

Apsidrausti nuo valiutos kurso pokyčio rizikos įmonė sudaro tik išankstinius sandorius.

6. Apsidraudimo nuo rizikos veiksmingumo įvertinimas.

- Pinigų srautų apdraudimo nuo jų kitimo rizikos perspektyvus veiksmingumo įvertinimas, kuris turi būti atliekamas sudarant apsidraudimo sandorį.

- Pinigų srautų apdraudimo nuo jų kitimo rizikos veiksmingumo įvertinimas, kuris turi būti atliekamas kiekvieną kartą sudarant finansines ataskaitas. Apsidraudimo veiksmingumo efektyvumas yra nustatomas išankstinio sandorio sukauptą tikrosios vertės pokytį lyginant su medienos pirkimo sandorio sukauptu tikrosios vertės pokyčiu, įvertintu naudojant tariamą išvestinę finansinę priemonę.

7. Priedai.

1 priedas. Įmonės „A“ apsidraudimo nuo pinigų srautų pokyčio rizikos, susijusios su 20X1 m. gruodžio 2 d. medienos pirkimo sandoriu, dokumentacijos pavyzdys:

1. Rizikos valdymo tikslas ir strategija.

20X1 m. gruodžio 2 d. planuojama pirkti 500 m³ medienos, už kurią bus mokama Rusijos rubliais. Įmonė susiduria su Rusijos rublio kurso kitimo rizika. Siekiant valdyti šią riziką, planuojama sudaryti apsidraudimo sandorį.

2. Apsidraudimo rūšis.

Apsidraudimas nuo pinigų srautų pokyčio rizikos. Apsidraudžiama nuo Rusijos rubliais mokėtinų sumų pokyčio dėl valiutos kurso pokyčio.

3. Rizikos apibūdinimas.

Euro ir Rusijos rublio santykio kitimo rizika.

4. Apdraudžiamas objektas.

Apdraudžiamas objektas yra planuojamas sandoris 20X1 m. gruodžio 2 d. pirkti 500 m³ medienos mokant po 2 525 RUB už 1 m³, t. y. iš viso 1 262 500 RUB.

Sąlygos, kodėl pirkimo sandoris yra labai tikėtinas:

- Yra numatyta baldų gamybą pradėti 20X1 m. gruodžio – 20X2 m. sausio mėnesiais.
- Medienos pirkimas yra patvirtintas valdybos.
- Derybos su Rusijos įmone „B“ eina į pabaigą.

5. Apsidraudimo priemonė.

Apsidraudimo priemonė yra išankstinis sandoris 20X1 m. gruodžio 2 d. pirkti 1 262 500 RUB už 15 802 EUR, kai euro ir Rusijos rublio santykis 79,8949.

6. Apsidraudimo nuo rizikos veiksmingumo įvertinimas.

Sudarant sandorį, apsidraudimo veiksmingumas įvertinamas perspektyviniu būdu.

Kadangi medienos pirkimo sandorio ir išankstinio sandorio vykdymo datos, laikotarpis, vertės ir valiuta sutampa, tai apsidraudimas laikomas veiksmingu.

Kiekvieną kartą sudarant finansines ataskaitas įvertinamas apsidraudimo veiksmingumas.

Išankstinis sandoris yra pripažįstamas mokėtinos 1 262 500 RUB sumos, kurios dydis eurais gali keistis dėl euro ir Rusijos rublio santykio pokyčių, apdraudimu nuo valiutos kurso kitimo rizikos.

20.3. Galima patikimai įvertinti išvestinės finansinės priemonės apsidraudimo nuo rizikos veiksmingumą. Veiksmingumo įvertinimas pateiktas standarto aštuntame skyriuje.

Pripažinti išvestines finansines priemones, kurios gali būti naudojamos apsidrausti nuo rizikos, apsidraudimo priemonėmis ir jas registruoti apskaitoje yra apribojimų. Vienas iš jų yra tikimybė, kad išvestinės finansinės priemonės tikrosios vertės ar pinigų srautų pokytis bus nepakankamas, kad padengtų apdraudžiamojo objekto tikrosios vertės ar pinigų srautų pokyčius. Šis reikalavimas susijęs su apsidraudimo priemonės veiksmingumu. Ne tik prieš įsigydama apsidraudimo priemonę įmonė turi įvertinti jos tikėtiną veiksmingumą, bet ir vertinti ją per visą laikotarpį, kol tą priemonę turės. Jei apsidraudimo priemonė pirminio pripažinimo metu buvo veiksminga, o vėliau, ją įvertinus, ji jau neatitiko veiksmingumo požymių, tai išvestinė finansinė priemonė apskaitoje turi būti registruojama kaip skirta parduoti.

21. Apsidraudimo priemonės gali būti naudojamos apsidrausti nuo šių rizikų:

21.1. turto, įsipareigojimo, jų dalies ar jų grupės tikrosios vertės pasikeitimo;

Tikrosios vertės apsidraudimo sandorio pavyzdys galėtų būti naftos pirkimo pasirinkimo sandoris, kuriame yra nustatoma naftos pirkimo kaina. Tokius sandorius įmonės sudaro siekdamos apsidrausti nuo naftos kainų kilimo rizikos. Jei rinkoje naftos kaina pakyla, įmonės pasinaudoja pasirinkimo sandoriu ir perka naftą mažesne negu rinkos kaina.

Taip pat galima apsidrausti nuo labai tikėtino planuojamo sandorio tikrosios vertės pasikeitimo rizikos.

Pavyzdžiai:

- Įmonė, kuri planuoja ateityje pirkti prekių, įsigyja pasirinkimo sandorį, pagal kurį apsidraudžia nuo prekių tikrosios vertės pasikeitimo, t. y. susitaria ateityje pirkti prekių už sutartyje numatytą kainą, jeigu prekių įsigijimo metu prekių rinkos kaina viršys sutartyje numatytą kainą.
- Įmonė, kuri yra paėmusi paskolą su pastovia palūkanų norma, sudaro apsikeitimo sandorį, pagal kurį apsidraudžia nuo rizikos, kad ateityje kintamoji palūkanų norma gali būti reikšmingai mažesnė už sutartyje numatytą, t. y. sudaro sandorį, pagal kurį įmonė gauna arba sumoka palūkanų, apskaičiuotų pagal pastovią ir kintamą palūkanų normą, skirtumą.
- Įmonė įsipareigoja ateityje nupirkti įrenginių už tam tikrą kainą užsienio valiuta. Siekdama apsidrausti nuo įrenginių pirkimo kainos pasikeitimo dėl valiutos kurso kitimo, sudaro išankstinį valiutos pirkimo sandorį.

21.2. pinigų srautų pasikeitimo;

Pinigų srautų pasikeitimo rizika atsiranda dėl svyruojančios finansinio turto, finansinio įsipareigojimo ar labai tikėtino planuojamo sandorio vertės ir gali daryti įtaką įmonės pinigų srautams, susijusiems su tokios vertės pasikeitimu, ir pelno ar nuostolio dydžiui.

Pavyzdžiai:

- Įmonė, kuri savo prekes parduos ateityje, apdraudžia prekių pardavimo kainas rinkoje įsigydama ateities sandorį, t. y. apdraudžia už prekes gautiną sumą nuo prekių kainų pasikeitimo rinkoje.
- Įmonė, kuri yra paėmusi paskolą su kintama palūkanų norma ir dėl to už šią paskolą kiekvieną laikotarpį mokanti skirtingą palūkanų sumą, sudaro palūkanų normų apsikeitimo sandorį, kuriuo apsidraudžia nuo mokėtinų palūkanų sumos svyravimo.
- Įmonė, kuri planuoja parduoti produkciją už užsienio valiutą, įsigyja išankstinį valiutos pardavimo sandorį, pagal kurį ji apsidraudžia nuo valiutos kurso pasikeitimo, t. y. susitaria ateityje parduoti gautą užsienio valiutą nustatytu kursu.

21.3. grynujų investicijų į užsienio įmonę valiutos kurso pasikeitimo.

Apsidraudimo sandoris nuo grynujų investicijų į užsienio įmonę valiutos kurso pasikeitimo rizikos sudaromas, jei investuojama užsienio valiuta ir norima apsidrausti nuo galimų nuostolių dėl valiutos kurso kritimo ar kilimo. Apsidraudimo sandoris turėtų kompensuoti ateityje patiriamus nuostolius, kurių įmonė paveikti negali.

22. Apsidrausti nuo rizikos gali būti naudojamos tik tos išvestinės finansinės priemonės, kurių tikroji vertė gali būti patikimai nustatyta.

Vertybinių popierių, kuriais neprekiuojama aktyviojoje rinkoje, ar finansinio turto, kurio rinkos kainos negalima patikimai nustatyti, įsigijimas ar su jais susijusi išvestinė finansinė priemonė negali būti laikoma apsidraudimo priemone, nes negalima nustatyti jų tikrosios vertės. Apsidraudimo priemone nelaikomos išvestinės finansinės priemonės, už kurias bus atsiskaitoma vertybiniais popieriais, kuriais nėra prekiuojama biržoje.

23. Apsidrausti nuo rizikos negali būti naudojami pasirašyti pasirinkimo sandoriai, išskyrus tuos atvejus, kada jie naudojami įsigytiems pasirinkimo sandoriams kompensuoti.

Pasirašytasis pasirinkimo sandoris yra įmonės prievolė vykdyti sandorį tada, kai pasirinkimo sandorio turėtojas nuspręs pasinaudoti savo teise vykdyti sandorį. Pasirašyti pasirinkimo parduoti arba pirkti sandoriai gali būti naudojami įsigytiems pasirinkimo sandoriams kompensuoti. Pasirašyto pasirinkimo sandorio pagrindinis skiriamasis bruožas yra gaunama premija, todėl dažniausiai pasirašytas pasirinkimo sandoris nėra efektyvus pasirašiusios įmonės rizikai mažinti. Jei įmonė pasirašo akcijų pirkimo pasirinkimo sandorį, tai ji įsipareigoja parduoti akcijas. Už įsipareigojimą įmonė gauna premiją. Jei rinkoje akcijų kaina pasidaro didesnė už gautą premiją ir kita sandorio šalis, pasirinkimo sandorio turėtoja, pareikalauja vykdyti įsipareigojimą parduoti, tai pasirašiusi šalis patiria nuostolių. Šie galimi nuostoliai dėl pasirašyto pasirinkimo sandorio gali būti reikšmingai didesni už galimą pelną, todėl pasirašytas pasirinkimo sandoris negali būti pripažįstamas apsidraudimo priemone.

Tačiau yra atvejų, kai pasirašytas pasirinkimo sandoris parduodamas kaip įsigytų pasirinkimo sandorių kompensacija. Pasirašytas pasirinkimo sandoris galėtų būti laikomas apsidraudimo priemone tik tokiu atveju, jei turėtų visus šiuos požymius:

a) Nei išvestinės finansinės priemonės įsigijimo metu, nei per visą jos galiojimo laikotarpį riziką kompensuojanti premija negaunama ir nemokama.

b) Visos svarbios pasirašyto ir įsigyto pasirinkimo sandorio sąlygos ir terminai, tarp jų ir vertės pokyčiai, įvykdymo valiuta ir išpirkimo data, yra vienodi, išskyrus, įvykdymo kainą arba kiekį.

Pavyzdys

20X1 m. spalio mėn. įmonė „A“, kurios finansinių ataskaitų valiuta yra euras, planuoja 20X1 m. gruodžio mėnesį pirkti prekių iš Anglijoje įsikūrusios įmonės „B“. Įmonei „A“ reikės 50 000 Didžiosios Britanijos svarų sterlingų (GBP), kuriuos ji privalės sumokėti 20X1 m. gruodžio 10 d. Siekdama apdrausti perkamą 50 000 GBP sumą nuo euro ir svoro sterlingo santykio mažėjimo ir nenorėdama turėti didesnių išlaidų, jei valiutos santykis didės, įmonė 20X1 m. spalio 25 d. nusiperka pirkimo pasirinkimo sandorį, už kurį turi sumokėti premiją, ir parduoda pasirašytą pasirinkimo sandorį, už kurį turi gauti premiją.

Pagal pirktą pirkimo pasirinkimo sandorį įmonė „A“ įgyja teisę iš banko „B“ pirkti 50 000 GBP, kai euro ir svoro sterlingo santykis 0,7758. Pagal parduotą pasirašytą pasirinkimo sandorį įmonė „A“ įsipareigoja pirkti 25 000 GBP, kai euro ir svoro sterlingo santykis 0,7758. Kadangi abiejų sandorių premijos yra vienodos, tai įmonė „A“ premijos nei moka, nei gauna.

Jei euro ir svoro sterlingo santykis 20X1 m. gruodžio 10 d. rinkoje bus 0,7702, tai įmonė „A“ pasinaudos pirkimo pasirinkimo sandorio suteikiama teise ir pirsks 50 000 GBP, kai euro ir svoro sterlingo santykis 0,7758.

Jei euro ir svoro sterlingo santykis 20X1 m. gruodžio 10 d. rinkoje bus 0,7805, tai įmonė „A“ vykdys savo įsipareigojimą pagal parduotą pasirašytą pasirinkimo sandorį ir pirsks 25 000 GBP, kai euro ir svoro sterlingo santykis 0,7758. Likusią reikalingą 25 000 GBP sumą įmonė pirsks santykiu 0,7805.

Pateiktame pavyzdyje pasirašytas pasirinkimo sandoris yra sudaromas kaip kompensacija įsigytam pasirinkimo sandoriui ir jis gali būti laikomas apsidraudimo priemone. Pirma, nei sudarydama pasirašytą pasirinkimo sandorį, nei per visą jo galiojimo laikotarpį įmonė negaus premijos, nes įsigyja pirkimo pasirinkimo sandorį. Antra, visos svarbios sąlygos – mokama ir gaunama premija, įvykdymo valiuta, išpirkimo data ir terminai sutampa, išskyrus perkamos valiutos kiekį.

24. Kai kuriais atvejais apsidrausti nuo rizikos gali būti naudojamos paprastosios finansinės priemonės.

Paprastosios finansinės priemonės ne visada gali būti pripažįstamos apsidraudimo priemonėmis. Pavyzdžiui, iki išpirkimo termino laikomas finansinis turtas, kuris apskaitoje registruojamas amortizuota savikaina, ir kiti ne nuosavybės vertybiniai popieriai, pinigai, gautinos ir mokėtinos sumos gali būti naudojamos apsidrausti nuo užsienio valiutos kurso pokyčio rizikos, o investicijos į vertybinius popierius, kuriais neprekiuojama reguliuojamose rinkose ir kurių tikrąją vertę sunku nustatyti, negali būti pripažįstamos apsidraudimo priemonėmis.

Pavyzdys

Įmonė „A“, kurios finansinių ataskaitų valiuta – euras, sudarė ateities sandorį po 2 metų parduoti 2000 tonų X prekių už 6 000 000 USD. Ateities sandoris bus vykdomas pateikiant prekes, kai sueis terminas. Įmonei „A“ sudarius tokį ateities sandorį atsiranda rizika dėl galimo prekių kainos ir valiutos kurso pokyčio. Todėl įmonė „A“, siekdama apsidrausti nuo valiutos kurso rizikos, išleidžia 6 000 000 USD nominaliosios vertės obligacijas, kurių išpirkimo terminas po 2 metų, su pastovia 4 proc. palūkanų norma.

Sudarydama ateities sandorį po 2 metų parduoti prekes iš anksto nustatyta kaina, įmonė įgyja dviejų rūšių riziką, tai yra dėl galimo prekių kainos pokyčio ir dėl valiutos kurso pokyčio. Įmonė negali ne nuosavybės vertybinių popierių laikyti apsidraudimo priemone nuo visų rizikos rūšių, susijusių su prekių pardavimo sutartimi, tačiau juos gali laikyti apsidraudimo priemone nuo valiutos kurso rizikos.

25. Apdraudžiamu objektu gali būti:

25.1. atskiras turtas ar įsipareigojimas;

Apdraudžiamuoju objektu gali būti įmonės jau pripažintas turtas ar įsipareigojimai, kurie gali būti finansiniai (gautinos sumos, gražintinos paskolos ir kt.) ar nefinansiniai (atsargos, iš anksto sumokėtos sumos už prekes ar paslaugas ir kt.). Pavyzdžiui, įmonė „A“, kuri yra sudariusi ilgalaikę gamtinių dujų tiekimo sutartį, sudaro išankstinį dujų pirkimo sandorį, kad apsidraustų nuo dujų kainos pokyčių.

Tačiau ne visi objektai gali būti apdraudžiami nuo visų rizikų. Pavyzdžiui, skirtingai nei gautinos ar mokėtinos sumos, iki išpirkimo termino laikomi vertybiniai popieriai neatsižvelgiant į tai, ar už juos mokamos pastovios ar kintamos palūkanos, negali būti laikomi apdraudžiamuoju objektu nuo palūkanų normos rizikos. Taip yra dėl to, kad vertybinius popierius numatoma laikyti iki išpirkimo ir neplanuojama jų iš naujo įvertinti, kai pasikeičia palūkanų norma.

25.2. tvirtas pasižadėjimas;

Tvirtas pasižadėjimas – neatšaukiamas susitarimas ateityje sutartu laiku už sutartą kainą apsieisti nustatytu turtu ar įsipareigojimais. Tvirtas pasižadėjimas gali būti rašytinis ar žodinis. Kol nepradėtas vykdyti, jis neregistruojamas įmonės apskaitoje ir nerodomas balanse, tačiau atsižvelgiant į pasižadėjimo turinį ir į tai, kad tvirtai pažadėta jį vykdyti, įmonei gali iškilti įvairių rizikų. Atsižvelgiant į tai, kad dėl rizikos, kuri kyla dėl įmonės tvirto pasižadėjimo, įmonė gali patirti nuostolių, tvirtas pasižadėjimas, nors jis dar neatitinka turto ar įsipareigojimo pripažinimo požymių, gali būti laikomas apdraudžiamuoju objektu.

25.3. planuojamas sandoris;

Planuojamas sandoris, kurio įvykdymas yra labai tikėtinas, gali būti laikomas apdraudžiamuoju objektu, nors jis dar neatitinka turto ar įsipareigojimo pripažinimo požymių ir nėra įtrauktas į apskaitą. Planuojamas sandoris gali būti apdraudžiamas tik nuo valiutos kurso pokyčio rizikos.

25.4. grynoji investicija į užsienio įmonę;

Įmonės gali apdrausti grynąją investiciją į užsienio įmonę, pavyzdžiui, į patronuojamąją, asocijuotąją, bendrąją įmonę, nuo valiutos kurso pokyčio rizikos.

25.5. turto, įsipareigojimų, tvirtų pasižadėjimų ar sandorių grupės.

Įmonės gali apdrausti nuo rizikos ne tik atskirą turtą ar įsipareigojimą, bet ir jų grupes. Tačiau išlaidos, kurios neatitinka turto pripažinimo požymių, negali būti apdraudžiamuoju objektu, pavyzdžiui, ne visas išlaidas, kurias įmonė patiria ir kurios gali turėti tam tikrą nematerialiojo turto požymių, ji pripažįsta nematerialiuoju turtu, todėl jos negali būti apdraudžiamuoju objektu. Įmonės išleistos akcijos registruojamos kaip įstatinis kapitalas, jos nelaikomos finansiniu turtu ar finansiniu įsipareigojimu, todėl kapitalas negali būti apdraudžiamu objektu.

Pavyzdys

Įmonė „A“, kuri apskaitą tvarko ir finansines ataskaitas sudaro eurais, turi 10 000 USD paskolą, kurios gražinimo terminas po 3 metų, ir iš pirkėjo gautiną 7 000 USD dolerių sumą, kurią pirkėjas turi sumokėti po 3 metų.

Pateiktame pavyzdyje apdraudžiamieji objektai galėtų būti finansinis turtas – iš pirkėjo gautina suma ir finansinis įsipareigojimas – gražintina paskola. Įmonė apdraudžiamuoju objektu taip pat gali laikyti gautinos ir mokėtinos sumos skirtumą. Tokiu atveju apdraudžiamuoju objektu galėtų būti 3 000 USD. Toks apdraudžiamasis objektas būtų valiutos suma, o ne atskiras turtas ar įsipareigojimas. Tačiau šios sumos pripažinimas apdraudžiamuoju objektu gali būti tik tada, jei kiekvienas atskiras turtas ar įsipareigojimas gali būti pripažintas apdraudžiamuoju objektu.

26. Finansinis turtas ar finansinis įsipareigojimas gali būti apdraudžiamas nuo visos ar dalies tikrosios vertės, ar pinigų srautų pasikeitimo rizikos.

27. Jei apdraustas objektas nėra finansinis turtas ar finansinis įsipareigojimas, laikoma, kad jis gali būti apdraudžiamas tik nuo valiutos kurso pasikeitimo rizikos arba nuo visų rizikos rūšių iš karto neskaidant objekto į atskiras dalis.

Nefinansinio turto ar nefinansinio įsipareigojimo pokyčiai nėra susiję su rinkos pokyčiais, pavyzdžiui, su palūkanų normos pokyčiu, o priklauso tik nuo labai ribotų veiksnių, pvz., valiutos kurso rizikos. Dėl to nefinansinį turtą ar nefinansinį įsipareigojimą galima drausti tik nuo valiutos kurso pokyčio rizikos arba nuo visų rizikos rūšių iš karto.

28. Viena išvestinė finansinė priemonė gali būti naudojama apsidrausti nuo kelių rizikos rūšių, jei šios rizikos rūšys gali būti aiškiai nustatytos ir galima pagrįsti, kad išvestinė finansinė priemonė gali būti naudojama apsidrausti nuo kelių rizikos rūšių.

Ta pati apsidraudimo priemonė gali būti skirta apsidrausti daugiau kaip nuo vienos rizikos rūšies, kai yra šios sąlygos:

- a) draudžiamos rizikos rūšys gali būti aiškiai identifikuojamos;
- b) apsidraudimo veiksmingumas gali būti aiškiai parodomas;
- c) galima pagrįsti, kad apsidraudimo sandoris yra priskiriamas skirtingoms rizikos rūšims.

29. Jei panašus turtas ar įsipareigojimai yra sujungiami ir apdraudžiami kaip grupė, kiekvieno grupę sudarančio turto vieneto ar įsipareigojimo tikrosios vertės pasikeitimas nustatomas proporcingai apdraustos grupės tikrosios vertės pasikeitimui.

30. Iš išvestinės finansinės priemonės, naudojamos apsidrausti nuo rizikos, atsirandančio finansinio turto ir finansinio įsipareigojimo tikrosios vertės pasikeitimas apskaitoje registruojamas grynąja verte, kuri iš dalies ar visiškai kompensuoja apdraudžiamojo objekto tikrosios vertės ar jo sukuriamų pinigų srautų pasikeitimus.

VI. IŠVESTINIŲ FINANSINIŲ PRIEMONIŲ PRIPAŽINIMAS IR APSKAITA

31. Iš išvestinės finansinės priemonės atsirandantį finansinį turtą ir finansinį įsipareigojimą įmonė turi registruoti apskaitoje, kai pagal sutartį įgyja teisę gauti turtą arba prievolę vykdyti įsipareigojimą.

Įmonė, įsigijusi išvestinę finansinę priemonę, turi iš jos atsiradusį finansinį turtą ar finansinį įsipareigojimą registruoti apskaitoje tada, kai atsiranda teisė gauti finansinį turtą ar prievolę vykdyti įsipareigojimą. Daugeliu atvejų įsigijimo metu iš išvestinės finansinės priemonės atsiradusio finansinio turto ar finansinio įsipareigojimo vertė būna lygi nuliui.

Iš išvestinių finansinių priemonių atsiradęs finansinis turtas ir finansiniai įsipareigojimai balanse gali būti įtraukiami tiek į ilgalaikio, tiek į trumpalaikio turto straipsnius atsižvelgiant į tai, kiek laiko įmonė planuoja šį turtą turėti.

Pavyzdys

Įmonė „A“ iš banko „B“ 20X1 m. spalio 3 d. įsigijo ateities sandorį, suteikiantį teisę po 2 mėnesių pirkti 20 tonų grūdų po 160 EUR už vieną toną. Ateities sandorio įvykdymo suma – 3 200 EUR (160 EUR x 20 t). Sandorio įvykdymo data – 20X1 m. gruodžio 15 d. Įsigyjant ateities sandorį yra sumokamas 15 proc. užstatas nuo ateities sandorio įvykdymo sumos, t. y. 480 EUR. Užstatas vėliau bus gražintas, jei nebus patirta nuostolių dėl grūdų kainos sumažėjimo. Visos 3 200 EUR sumos, kurios reiktų sandoriui įvykdyti, įmonei turėti nereikia. Visa ateities sandorio įvykdymo suma sandorio įsigijimo datą apskaitoje neregistruojama. Įmonė apskaitoje registruoja tik sumokėtą užstatą:

D 2084 Užstatas	480
K 271 Sąskaitos bankuose	480

20X1 m. spalio 28 d. rinkoje grūdų ateities sandorių (įvykdymo data 20X1 m. gruodžio 15 d.) kaina nukrito iki 150 EUR už toną, todėl sumažėja ir įmonės grūdų pirkimo ateities sandorio vertė, ji tampa neigiama [(150 EUR – 160 EUR) x 20 t = –200 EUR]. Dėl sumažėjusios sandorio vertės įmonė „A“ patiria 600 EUR nuostolių ir atsiranda įsipareigojimas didinti užstatą:

D 6805 Iš išvestinių finansinių priemonių atsiradę nuostoliai	200
K 4402 Iš išvestinių finansinių priemonių atsiradę įsipareigojimai	200

Šį sandorį įmonė įsigijo tikėdamasi, kad grūdų kaina kils. 20X1 m. lapkričio 28 d. ateities sandorių rinkoje 1 tonos grūdų kaina pakilo iki 180 EUR už toną. Įmonė nesitiki, kad kaina ir toliau reikšmingai kils iki sandorio įvykdymo termino pabaigos, todėl ateities sandorį parduoda. 20X1 m. lapkričio 28 d. ateities sandorio vertė yra išaugusi iki 400 EUR [(180 EUR – 160 EUR) x 20 t], t. y. augant grūdų kainoms per mėnesį ateities sandorio vertė tapo

teigiama, o vertės pokytis sudarė 600 EUR. Pardavusi ateities sandorį įmonė „A“ gauna iš banko „B“ 400 EUR ir taip pat atgauna užstatą. Įmonė „A“ savo apskaitoje registruoja:

D 2624 Iš investinių finansinių priemonių atsiradęs finansinis turtas	400
D 4402 Iš investinių finansinių priemonių atsiradę įsipareigojimai	200
K 5805 Iš investinių finansinių priemonių atsiradęs pelnas	400
K 6805 Iš investinių finansinių priemonių atsiradę nuostoliai	200
ir	
D 271 Sąskaitos bankuose	400
K 2624 Iš investinių finansinių priemonių atsiradęs finansinis turtas	400
Gražintas užstatas įmonės „A“ apskaitoje registruojamas:	
D 271 Sąskaitos bankuose	480
K 2084 Užstatas	480

32. Iš investinės finansinės priemonės atsirandantis finansinis turtas ir finansinis įsipareigojimas pirmą kartą apskaitoje registruojamas įsigijimo savikaina.

Išvestinės finansinės priemonės įsigijimo savikaina – už priemonę sumokėta ar mokėtina suma. Jei įsigyjant nepatiriama jokių išlaidų, laikoma, kad išvestinės finansinės priemonės įsigijimo savikaina lygi nuliui, tačiau tai nereiškia, kad įmonė neįsigijo išvestinės finansinės priemonės. Tokiu atveju išvestinę finansinę priemonę įmonė registruoja nebalansinėse sąskaitose.

Pavyzdys

Įmonė „A“ biržoje 20X1 m. sausio 15 d. įsigijo pasirinkimo sandorį, kuris suteikia teisę po 6 mėnesių pirkti 60 kg varinių lakštų po 35 EUR už 1 kg. Visa sandorio vykdymo kaina įsigyjant pasirinkimo sandorį yra 2 100 EUR. Sandoris turi būti įvykdytas 20X1 m. birželio 15 d. Įsigyjant pasirinkimo sandorį sumokama tik premija, kuri, šiuo atveju, yra lygi 10 proc. visos sandorio vykdymo kainos ir sudaro 210 EUR (2 100 EUR x 10 %). Įsigyjant pasirinkimo sandorį sumokėta premija yra laikoma šio sandorio įsigijimo savikaina.

Įsigijusi pasirinkimo sandorį įmonė „A“ 20X1 m. sausio 15 d. apskaitoje registruoja:

D 2624 Iš investinių finansinių priemonių atsiradęs finansinis turtas	210
K 271 Sąskaitos bankuose	210

33. Su finansiniu turtu, atsirandančiu iš investinės finansinės priemonės, susijusios sandorio sudarymo išlaidos turi būti priskiriamos to ataskaitinio laikotarpio finansinės veiklos sąnaudoms.

34. Su finansiniu įsipareigojimu, atsirandančiu iš investinės finansinės priemonės, susijusios sandorio sudarymo išlaidos yra priskiriamos to ataskaitinio laikotarpio finansinės veiklos sąnaudoms.

Su finansiniu turtu ar finansiniu įsipareigojimu, atsiradusiais iš investinės finansinės priemonės, susijusios sandorio sudarymo išlaidos priskiriamos laikotarpio, kada išvestinė finansinė priemonė įsigyta, finansinės veiklos sąnaudoms, o ne finansinės priemonės įsigijimo savikainai, nes išvestinės finansinės priemonės yra registruojamos apskaitoje ir parodomos

finansinėse ataskaitose tikrąja verte. Išlaidų, susijusių su sandorio įsigijimu, pavyzdys gali būti komisiniai, mokami finansų tarpininkams.

Pavyzdys

Įmonė „A“, norėdama nusipirkti ateities sandorį, už sutarties sudarymą turi sumokėti įmonės „B“ tarpininkui 100 EUR komisinių. Šias 100 EUR išlaidas įmonė „A“ priskirs finansinės veiklos sąnaudoms tą laikotarpį, kada jas patirs.

D 6810 Kitos finansinės ir investicinės veiklos sąnaudos	100
K 271 Sąskaitos bankuose	100

35. Registruojant apskaitoje ir paskutinę kiekvieno ataskaitinio laikotarpio dieną iš išvestinės finansinės priemonės atsirandantis finansinis turtas ir finansinis įsipareigojimas turi būti vertinami ir pateikiami finansinėse ataskaitose tikrąja verte, išskyrus tuos atvejus, kai jų tikrosios vertės negalima patikimai nustatyti. Nustatant tikrąją vertę, galimos sandorio vykdymo išlaidos neatimamos.

Visos išvestinės finansinės priemonės apskaitoje registruojamos tikrąja verte, kuri, pirmą kartą pripažįstant, paprastai sutampa su įsigijimo savikaina. Jei išvestinės finansinės priemonės įsigijimo savikaina pirmą kartą pripažįstant yra nulis, tai ir jos tikroji vertė yra nulis, todėl apskaitoje jokių įrašų nedaroma. Tačiau paskutinę ataskaitinio laikotarpio dieną išvestinės finansinės priemonės turi būti įvertintos tikrąja verte.

Sandorio vykdymo išlaidoms nepriskiriama: nuolaidos, palūkanos už paimtas paskolas, administracinės ir valdymo išlaidos.

Pavyzdys

Įmonė „A“ biržoje 20X1 m. gruodžio 20 d. įsigijo ateities sandorį 20X2 m. balandžio 10 d. pirkti 5 000 kg cukraus po 1 EUR už 1 kg. Visa sandorio vykdymo kaina įsigijimo datą sudaro 5 000 EUR. Įsigydama ateities sandorį įmonė „A“ sumokėjo 250 EUR (5 000 EUR x 5 %) užstatą, kuris sudaro 5 proc. cukraus pirkimo sandorio kainos. Įmonė „A“ ateities sandorį įsigijo tikėdamasi vėliau jį pelningai parduoti. Įsigijimo metu ateities sandorio tikroji vertė buvo lygi 0, todėl įmonė „A“ apskaitoje registruoja tik sumokėtą užstatą.

D 2084 Užstatas	250
K 271 Sąskaitos bankuose	250

Sudarydama 20X1 m. gruodžio 31 d. balansą iš išvestinės finansinės priemonės atsiradusį finansinį turtą ar finansinį įsipareigojimą įmonė turi įvertinti tikrąja verte. Paskutinę ataskaitinio laikotarpio dieną biržoje cukraus pirkimo ateities sandorių, kurių vykdymo data 20X2 m. balandžio mėn., cukraus kaina pakilo nuo 1 EUR iki 1,2 EUR už 1 kg. Vadinas, bendra sandorio vykdymo kaina pakilo iki 6 000 EUR (5 000 kg x 1,20 EUR). Ateities sandorio vykdymo kainos paskutinę ataskaitinio laikotarpio dieną ir įsigijimo datą skirtumas yra iš išvestinės priemonės atsiradusio finansinio turto tikroji vertė.

Įmonė „A“ 20X1 m. gruodžio 31 d. registruoja iš ateities sandorio atsiradusį 1 000 EUR (6 000 EUR – 5 000 EUR) finansinį turtą:

D 2624 Iš išvestinių finansinių priemonių atsiradęs finansinis turtas	1 000
K 5805 Iš išvestinių finansinių priemonių atsiradęs pelnas	1 000

36. Tikrosios vertės pasikeitimas, nustatytas vertinant iš išvestinės finansinės priemonės, išskyrus apsidraudimo priemones, atsirandantį finansinį turtą ir finansinį įsipareigojimą, parodomas pelno (nuostolių) ataskaitoje tą laikotarpį, kai jis atsiranda.

37. Jei išvestinės finansinės priemonės tikroji vertė negali būti patikimai nustatyta, tai iš tos priemonės atsiradęs finansinis turtas parodomas įsigijimo savikaina atėmus nuvertėjimą, o finansiniai įsipareigojimai – įsigijimo savikaina.

Pavyzdys

Įmonė „A“ 20X1 m. gruodžio 3 d. biržoje nusipirko pasirinkimo sandorį pirkti po 2 metų 1 000 įmonės „X“ akcijų už 6 000 EUR. Įsigydama pasirinkimo sandorį įmonė „A“ sumokėjo 600 EUR premiją. Įsigyjant pasirinkimo sandorį įmonės „X“ akcijomis aktyviojoje rinkoje nebuvo prekiaujama, tačiau įmonė „A“ turėjo informacijos, kad netrukus šios įmonės akcijomis bus pradėta prekiauti. Įsigijusi pasirinkimo sandorį įmonė „A“ apskaitoje jį registruoja įsigijimo savikaina, kurią sudaro sumokėtos premijos suma:

D 2624 Iš išvestinių finansinių priemonių atsiradęs finansinis turtas	600
K 271 Sąskaitos bankuose	600

Įmonė „A“ 20X1 m. gruodžio 31 d. sudaro finansines ataskaitas ir išvestines finansines priemones turi įvertinti tikrąja verte. Kadangi įmonės „X“ akcijomis biržoje dar nepradėta prekiauti ir jokios kitos aplinkybės nėra pasikeitusios, tai įmonė „A“ negali patikimai nustatyti tikrosios akcijų vertės, todėl iš išvestinės finansinės priemonės atsiradusį finansinį turtą parodo įsigijimo savikaina, kuri yra 600 EUR.

38. Įsigijimo savikaina finansinėse ataskaitose gali būti parodomas tos išvestinės finansinės priemonės, kurios:

38.1. aktyvioje rinkoje neturi skelbiamos rinkos kainos, todėl tikroji vertė negali būti patikimai nustatyta;

38.2. yra susijusios su skelbiamos rinkos kainos neturinčiais nuosavybės vertybiniais popieriais, kurių tikroji vertė negali būti patikimai nustatyta;

38.3. turi būti įvykdytos pateikiant skelbiamos rinkos kainos neturinčius nuosavybės vertybinius popierius, kurių tikroji vertė negali būti patikimai nustatyta.

39. Jei atsiranda galimybė išvestinę finansinę priemonę, kuri neturėjo tikrosios vertės ir buvo užregistruota įsigijimo savikaina, įvertinti tikrąja verte, tai ji turi būti įvertinta tikrąja verte, o jos įsigijimo savikainos ir tikrosios vertės skirtumas turi būti parodomas ataskaitinio laikotarpio, kada buvo nustatyta tikroji vertė, pelno (nuostolių) ataskaitoje.

Pavyzdys

Aiškinant šio standarto 37 punktą pateiktas pavyzdys, kai įmonė įsigyja akcijų pasirinkimo sandorį, nors įmonės „X“ akcijomis biržoje neprekiuojama. Pratęskime tą pavyzdį.

Įmonė „X“ savo akcijomis pradeda prekiauti biržoje. Tokiu atveju pasikeičia aplinkybės ir iš išvestinės finansinės priemonės atsiradęs finansinis turtas ar finansiniai įsipareigojimai turi būti įvertinami tikrąja verte. Iš pasirinkimo sandorio atsiradusio finansinio turto savikaina buvo 600 EUR, o dabartinė jo rinkos vertė yra 1 000 EUR. Įvertinus iš išvestinės finansinės

priemonės atsiradusio finansinio turto tikrąją vertę apskaitoje būtų registruojamas iš išvestinių finansinių priemonių atsiradęs pelnas:

D 2624 Iš išvestinių finansinių priemonių atsiradęs finansinis turtas	400
K 5805 Iš išvestinių finansinių priemonių atsiradęs pelnas	400

39¹. Labai maža įmonė, rengianti 1-ojo verslo apskaitos standarto „Finansinė atskaitomybė“ 8 punkte nustatytą finansinių ataskaitų rinkinį ir turinti iš išvestinės finansinės priemonės atsiradusio finansinio turto ar finansinių įsipareigojimų, paskutinę kiekvieno ataskaitinio laikotarpio dieną tokį finansinį turtą vertina ir finansinėse ataskaitose parodo įsigijimo savikaina atėmus nuvertėjimą, o finansinius įsipareigojimus – įsigijimo savikaina.

Jei labai maža įmonė pasirenka sudaryti trumpą finansinių ataskaitų rinkinį, t. y. trumpą balansą ir trumpą pelno (nuostolių) ataskaitą, atlikdama paskesnę iš išvestinių finansinių priemonių atsiradusio finansinio turto ar finansinių įsipareigojimų vertinimą ji netaiko tikrosios vertės būdo, o tokį finansinį turtą vertina ir finansinėse ataskaitose parodo įsigijimo savikaina atėmus nuvertėjimą, o finansinius įsipareigojimus – įsigijimo savikaina.

Jei labai maža įmonė norėtų taikyti tikrosios vertės būdą, ji turėtų taikyti tokius pačius finansinių ataskaitų sudarymo ir apskaitos tvarkymo reikalavimus kaip ir maža įmonė.

VII. IŠVESTINIŲ FINANSINIŲ PRIEMONIŲ TIKROSIOS VERTĖS NUSTATYMAS

40. Išvestinių finansinių priemonių tikroji vertė nustatoma įmonės pasirinktu periodiškumu, bet ne rečiau, kaip paskutinę kiekvieno ataskaitinio laikotarpio dieną.

Atsižvelgiant į išvestinės finansinės priemonės įsigijimo tikslą, įmonė vertina išvestinę finansinę priemonę pasirinktu periodiškumu. Jei išvestinę finansinę priemonę įmonė įsigijo greitai parduoti, tai jai gali būti aktualu vertinti tą priemonę net ir kiekvieną dieną. Tokiu atveju pelnas ar nuostoliai dėl tikrosios vertės pokyčių registruojami taip pat kiekvieną dieną.

41. Išvestinės finansinės priemonės tikroji vertė nustatoma pagal 32-ąjį verslo apskaitos standartą „Tikrosios vertės nustatymas“.

Išvestinių finansinių priemonių, kuriomis prekiaujama aktyviojoje rinkoje, kainos yra skelbiamos ir paprastai nustatomos biržoje. Kai rinkoje yra reguliariai skelbiamos sandorio šalių vykdomų sandorių kainos, jos yra geriausias būdas tikrajai vertei nustatyti. Apibūdinant aktyviojoje rinkoje skelbiamų sandorių kainas gali būti vartojamos tokios sąvokos, kaip prašoma kaina, siūloma kaina, vidutinė kaina, uždarymo kaina.

Jei tokia pačia išvestine finansine priemone prekiaujama keliuose rinkose ir kainos jose yra skirtingos, tai tikrajai vertei nustatyti įmonė turėtų naudoti tos rinkos kainą, kuria pasinaudoti yra didesnė tikimybė, arba gali naudoti vidutinę rinkų kainą.

Išvestinės finansinės priemonės tikrosios vertės nustatymo metodas priklauso nuo išvestinės finansinės priemonės pobūdžio. Žemiau pateiktoje lentelėje yra pateikiami rodikliai, kuriais galima būtų vadovautis nustatant išvestinės finansinės priemonės tikrąją vertę:

Išvestinės finansinės priemonės pavadinimas	Rodikliai, kuriais vadovaujantis nustatoma tikroji vertė
Apsikeitimo palūkanų normomis sandoris	Palūkanų norma
Apsikeitimo valiutomis sandoris	Valiutos kursas
Apsikeitimo prekėmis sandoris	Prekių kainos
Įsigytas ar pasirašytas ne nuosavybės vertybinių popierių pasirinkimo sandoris	Palūkanų norma
Įsigytas arba pasirašytas sandoris pirkti valiutą	Valiutos kursas
Įsigytas arba pasirašytas sandoris pirkti prekes	Prekių kainos
Išankstinis sandoris pirkti (parduoti) valiutą	Valiutos kursas
Išankstiniai sandoris pirkti (parduoti) prekes	Prekių kainos
Ateities sandoris pirkti (parduoti) valiutą	Valiutos kursas
Ateities sandoris pirkti (parduoti) prekes	Prekių kainos

Nustatant tikrąją vertę reikia atsižvelgti į tai, kad tikroji vertė yra suma, už kurią gali būti apsikeista turtu ar paslaugomis. Jei sąlygos, kuriomis įmonė veikia, yra neįprastos, tai yra, jei įmonę numatoma pertvarkyti, likviduoti, sumažinti jos veiklos apimtį, kaina, kurią būtų galima gauti parduodant turtą priverstinėmis sąlygomis, gali skirtis nuo tikrosios vertės.

Pavyzdys

Biržoje prekiaujama pasirinkimo sandoriais pirkti įmonės „A“ akcijas. Įmonės „A“ akcininkai, turėdami 96 proc. akcijų, nusprendžia supirkti rinkoje likusias akcijas ir išeiti iš biržos. Todėl per finansų tarpininkus įmonės „A“ akcininkai pradeda pirkti pasirinkimo sandorius, kurie suteikia teisę pirkti įmonės „A“ akcijų. Pasinaudodami situacija, mažumos akcininkai gali daryti įtaką pasirinkimo sandorių kainai, kuri gali skirtis nuo tikrosios vertės.

Tikrosios vertės nustatymo principus, vertinimo metodus tikrajai vertei nustatyti, tikrosios vertės patikimumo lygius reglamentuoja 32-asis verslo apskaitos standartas „Tikrosios vertės nustatymas“.

42. Jei išvestinės finansinės priemonės tikroji vertė nustatoma pagal aktyvioje rinkoje skelbiama rinkos kaina, tai šiam tikslui turi būti naudojama ataskaitinio laikotarpio pabaigoje aktyvioje rinkoje esanti uždarymo kaina.

Uždarymo kaina – paskutinė už sandorius mokėta kaina. Paskutinė biržoje mokėta kaina yra laikoma sandorio rinkos kaina. Sandorių uždarymo kainas galima rasti biržų, kuriose prekiaujama atitinkamais sandoriais, interneto svetainėse, taip pat jas galima sužinoti iš finansų tarpininkų, per kuriuos yra įsigytas sandoris.

Pavyzdys

Įmonė „A“, sudarydama 20X1 m. gruodžio 31 d. finansines ataskaitas, iš išvestinių finansinių priemonių atsiradusį finansinį turtą ar finansinius įsipareigojimus turi įvertinti tikrąja verte. Tikrajai vertei nustatyti įmonė „A“ naudoja 20X1 m. gruodžio 30 d. sandorio uždarymo kainą, kuri skelbiama gruodžio 31 dieną.

43. Jei rinkos kaina nėra žinoma, tikrajai vertei nustatyti gali būti naudojama paskutinio įmonės sudaryto sandorio kaina, jeigu nuo sandorio sudarymo dienos iki

paskutinės ataskaitinio laikotarpio dienos ekonominės aplinkybės nėra reikšmingai pasikeitusios.

Jei išvestinė finansinė priemonė neturi aktyviojoje rinkoje skelbiamos kainos, jos tikroji vertė gali būti nustatoma vadovaujantis paskutinio įmonės sudaryto sandorio kaina.

Pavyzdys

Įmonė „A“ 20X1 m. rugsėjo 3 d. biržoje nusipirko pasirinkimo sandorį pirkti įmonės „B“ akcijų. Už pasirinkimo pirkti sandorį įmonė „A“ sumokėjo 300 EUR premiją, kurią užregistruoja apskaitoje:

D 2624 Iš išvestinių finansinių priemonių atsiradęs finansinis turtas	300
K 271 Sąskaitos bankuose	300

Sudarant 20X1 m. gruodžio 31 d. finansines ataskaitas paaiškėjo, kad nuo rugsėjo 3 d. biržoje niekas neprekiavo pasirinkimo sandoriais pirkti įmonės „B“ akcijų. Negalėdama patikimai įvertinti pasirinkimo sandorio vertės, įmonė „A“ naudoja paskutinio sudaryto sandorio kainą, kuri yra 300 EUR.

Jei nustatant išvestinės finansinės priemonės tikrąją vertę paskutinio sandorio kaina nežinoma arba nuo paskutinio sandorio praėjo daug laiko, per kurį reikšmingai pasikeitė aplinkybės, įmonė gali pasirinkti kitokį tikrosios vertės nustatymo metodą. Jei įmonė pasirenka savo sukurtą išvestinės finansinės priemonės tikrosios vertės nustatymo metodą, ji turi pateikti pagrįstus motyvus, kad pasirinktas metodas yra tinkamas tikrajai vertei nustatyti.

Pasirinktas metodas turėtų įrodyti prielaidą, kad nepriklausomų šalių sandorio kaina tikrosios vertės nustatymo dieną yra panaši. Įmonė turi periodiškai patikrinti vertinimo metodus.

VIII. APSIDRAUDIMO NUO RIZIKOS VEIKSMINGUMO ĮVERTINIMAS

44. Nustatant apsidraudimo nuo rizikos veiksmingumą, turi būti įvertinamos visos šios sąlygos:

44.1. Yra ekonominis apsidraudimo priemonės ir apdraudžiamojo objekto tarpusavio ryšys. Siekiant įvertinti rizikos valdymo tikslo įgyvendinimą, turi būti įvertinamas apsidraudimo priemonės ir apdraudžiamojo objekto tarpusavio ryšys ir galimi jo pokyčiai.

Ekonominio apsidraudimo priemonės ir apdraudžiamojo objekto tarpusavio ryšys reiškia, kad apsidraudimo priemonės tikrosios vertės pokyčiai turi kompensuoti didžiąją dalį apdraudžiamojo objekto tikrosios vertės pokyčio. Apsidraudimo priemonės ir apdraudžiamojo objekto vertės turėtų sistemingai keistis atsižvelgiant į riziką, nuo kurios apsidraudžiama. Ekonominio ryšio buvimo įvertinimas apima galimo apsidraudimo priemonės ir apdraudžiamojo objekto tarpusavio ryšio apdraudžiamuoju laikotarpiu analizę siekiant įvykdyti rizikos valdymo tikslus. Vien tik abiejų kintamųjų tarpusavio statistinis ryšys nereiškia, kad egzistuoja ekonominis ryšys. Todėl įmonė turi taip pat atlikti kokybinę ekonominio apsidraudimo priemonės ir apdraudžiamojo objekto tarpusavio ryšio analizę.

Tam tikrais atvejais ekonominis tarpusavio ryšys negali būti aiškiai identifikuojamas. Tokiu atveju įmonės turi į ekonominio tarpusavio ryšio vertinimą įtraukti kiekybinę galimos apsidraudimo priemonės ir apdraudžiamojo objekto tarpusavio ryšio analizę. Pavyzdžiui, įmonė sudaro išankstinį sandorį ir draudžia užsienio valiutą, kuri yra susijusi su kita valiuta. Tokiu atveju į veiksmingumo vertinimo dokumentaciją turi būti įtrauktas ir kokybinis vertinimas, kuris paaiškintų valiutų ryšį ir ekonominio ryšio buvimą. Atsižvelgiant į valiutų ryšį, dokumentacija gali būti papildyta kiekybine dviejų valiutų praeities kurso pokyčio analize siekiant parodyti ekonominio ryšio buvimą.

Kitu atveju gali būti aiškiai identifikuojamas apsidraudimo priemonės ir apdraudžiamojo objekto tarpusavio ryšys, bet tuo pačiu gali būti matomų, pvz., vietovės ar kokybės skirtumų, kurie susiję su prekių kaina. Atsižvelgiant į prekių kainos kitimą, gali būti reikalinga prekių praeities kainos kitimo kiekybinė analizė, kad būtų parodytas ekonominio apsidraudimo priemonės ir apdraudžiamojo objekto tarpusavio ryšys.

Kartais reikalinga tam tikra atskira analizė ir dokumentacijoje turi būti identifikuojamas ir paaiškinamas ekonominio apsidraudimo priemonės ir apdraudžiamojo objekto tarpusavio ryšys.

44.2. Kredito rizikos poveikis apsidraudimo priemonės ir apdraudžiamojo objekto vertei. Kredito rizikos poveikis, palyginti su kitų kintamųjų poveikiu, negali dominuoti nustatant apsidraudimo priemonės ar apdraudžiamojo objekto vertės pokytį.

Nustatant apsidraudimo nuo rizikos veiksmingumą vertinamas ir kredito rizikos poveikis apsidraudimo priemonės ir apdraudžiamojo objekto vertei. Jei kitos sandorio šalies finansinė būklė pablogėtų ir atsirastų kredito rizikos poveikis, įmonė turėtų įvertinti, ar ši rizika netapo reikšmingesnė už apsidraudimo priemonės ar apdraudžiamojo objekto tikrosios vertės pokytį. Kredito rizikos poveikis, palyginti su kitų kintamųjų poveikiu, negali vyrauti nustatant apsidraudimo priemonės ar apdraudžiamojo objekto vertės pokytį.

Pavyzdžiui, įmonė draudžia prekes nuo kainų pokyčio. Kredito rizika padidėja tuo metu, kai prekių kainos rizikos svyravimas nereikšmingas. Šiuo atveju kredito rizikos poveikis ženkliai viršija prekių kainos kitimo poveikį dėl apsidraudimo priemonės tikrosios vertės pokyčio, todėl kredito rizika turėtų būti rodoma kaip vyraujanti.

Tačiau ne visada kredito rizika bus vyraujanti, jei tam tikrą laikotarpį tikrosios vertės pokyčiai bus nežymūs. Nustatant veiksmingumą, įmonės paskutinę kiekvieno ataskaitinio laikotarpio dieną turi įvertinti, ar buvę kredito rizikos pokyčiai buvo vyraujantys, ar ateityje tikėtina, kad kredito rizikos pokyčiai vyraus. Atliekant vertinimą taip pat reikėtų atsižvelgti į įmonės rizikos valdymo politiką. Pavyzdžiui, dėl tinkamos įmonės rizikos valdymo politikos gali būti sumažinta kredito rizika pakeičiant sandorio šalį, jei įmonės finansinė būklė pablogėtų. Jei toks sandorio šalies pakeitimas įtrauktas į dokumentaciją, jis nesudaro sąlygų apsidraudimo ryšiui nutraukti.

Jei kredito rizikos pokyčiai nežymūs, tačiau apsidraudimo priemonės tikrosios vertės pokyčiai ženkliai priklauso nuo prekių kainos pokyčių, apsidraudimo apskaita tęsiama, o neveiksminga dalis parodoma pelno (nuostolių) ataskaitoje.

44.3. Veiksmingumas apskaičiuojamas naudojant apdraudžiamojo objekto dalį, kurią įmonė faktiškai draudžia, ir apsidraudimo priemonės dalį, kurią įmonė faktiškai naudoja tai apdraudžiamojo objekto daliai apdrausti. Jei įmonė draudžia mažiau negu

100 procentų, pavyzdžiui, 85 procentus, apdraudžiamojo objekto vertės, tai veiksmingumas bus apskaičiuojamas naudojant 85 procentus apdraudžiamojo objekto vertės ir šios dalies riziką apdraudžiančios apsidraudimo priemonės dalį. Apsidraudimo priemonės ir apdraudžiamojo objekto dydžių neatitikimas gali lemti apsidraudimo priemonės neveiksmingumą.

Kad atitiktų apsidraudimo priemonės pripažinimo sąlygas, apsidraudimo priemonė turi būti susijusi su konkrečia rizika, o ne su bendrąja įmonės verslo rizika, ir turi veikti įmonės pelną arba nuostolį. Draudimo sutartis nuo fizinio turto senėjimo ar vagystės rizikos neatitinka apsidraudimo priemonės pripažinimo sąlygų.

Kad atitiktų apsidraudimo priemonės pripažinimo sąlygas, apsidraudimo priemonė taip pat turi būti veiksminga. Apsidraudimo nuo rizikos veiksmingumo vertinimo metodika pagrįsta ne pačios išvestinės finansinės priemonės pelningumu, bet jos pajėgumu kompensuoti apdrausto objekto tikrosios vertės pokyčius.

Apsidraudimo nuo rizikos veiksmingumas – tai procentais išreikšta lyginamoji dalis, kuria draudžiamo objekto tikrosios vertės arba sukuriamų pinigų srautų pokyčiai yra kompensuojami išvestinės finansinės priemonės, naudojamos apsidrausti nuo rizikos, tikrosios vertės pokyčiais.

Jei įmonė draudžia mažiau negu 100 procentų, pavyzdžiui, 85 procentus, apdraudžiamojo objekto vertės, tai veiksmingumas bus apskaičiuojamas naudojant 85 procentus apdraudžiamojo objekto vertės ir šios dalies riziką apdraudžiančios apsidraudimo priemonės dalį. Taip pat, jei įmonė naudoja 40 procentų apsidraudimo priemonės, nustatydamą apsidraudimo veiksmingumą ji turėtų naudoti 40 procentų apsidraudimo priemonės ir tokią dalį apdraudžiamojo objekto, kuri faktiškai yra apdrausta 40-čia procentų apsidraudimo priemonės, t. y. įmonė negali naudoti didesnės ar mažesnės apdraudžiamojo objekto dalies.

Pavyzdys

20X1 m. balandžio 10 d. įmonė „B“, kurios finansinių ataskaitų valiuta euras, įmonei „C“ pardavė prekių už 100 000 USD. 20X1 m. balandžio 10 d. euro ir JAV dolerio santykis buvo 1,1063. Pagal susitarimą įmonė „C“ sumokės 20X1 m. liepos 15 d. visą sumą, t. y. 100 000 USD.

Įmonė „B“ apskaitoje daro įrašus:

D 241 Pirkėjų skolos (100 000 USD : 1,1063)	90 391
K 5000 Parduotų prekių pajamos	90 391

Įmonė „B“ 2015 m. liepos mėnesį numato įsigyti prekių už 30 000 USD, o 70 000 USD dolerių planuoja parduoti. Įmonė „B“, norėdama apsidrausti nuo pinigų srautų pokyčio rizikos ir manydama, kad ateityje euro ir JAV dolerio santykis didės, 20X1 m. balandžio 10 d. su vienu iš komercinių bankų sudaro išankstinį sandorį parduoti 70 000 USD, kuriame nustatyta, kad 20X1 m. liepos 15 d. įmonė „B“ parduos 70 000 USD, euro ir JAV dolerio santykiu 1,1053.

Įmonė sudaro tarpines finansines ataskaitas, todėl apdraudžiamąjį objektą (70 000 USD gautiną sumą) ir apsidraudimo priemonę (išankstinį sandorį parduoti 70 000 USD) turi įvertinti tikrosiomis vertėmis. 20X1 m. birželio 30 d. euro ir JAV dolerio santykis buvo 1,1143.

Įmonė „B“ draudžia mažiau negu 100 procentų, t. y. 70 procentų apdraudžiamojo objekto (gautinos sumos) vertės, todėl veiksmingumas apskaičiuojamas naudojant 70 procentų apdraudžiamojo objekto vertės ir šios dalies riziką apdraudžiančios apsidraudimo priemonės dalį.

Apdraudžiamojo objekto tikrosios vertės pokytis dėl euro ir JAV dolerio santykio pokyčio sudarė 454 EUR (70 000 USD : 1,1063 – 70 000 USD : 1,1143).

Pagal sudarytą išankstinį sandorį įmonė „B“ 20X1 m. liepos 15 d. gautų 63 331 EUR (70 000 USD : 1,1053), o jei JAV dolerius parduotų birželio 30 d. ne pagal išankstinį sandorį, tai gautų 62 820 EUR (70 000 USD : 1,1143). Valiutos išankstinio pardavimo sandorio vertė apskaičiuojama kaip pardavimo rinkos kainos birželio 30 d. ir pardavimo kainos pagal išankstinį sandorį skirtumas, kuris sudaro 511 EUR.

Veiksmingumas nustatomas lyginant apsidraudimo priemonės tikrosios vertės pokyčio sumą su apdraudžiamojo objekto tikrosios vertės pokyčio suma:

$$511 \text{ EUR} : 454 \text{ EUR} \times 100 = 112,56 \%$$

Apsidraudimo priemonės tikrosios vertės pokytis yra didesnis už apdraudžiamojo objekto tikrosios vertės pokytį, todėl atsiranda apsidraudimo priemonės neveiksmingumas. Neveiksminga apsidraudimo dalis parodoma pelno (nuostolių) ataskaitoje.

Įmonė „B“ finansinio turto perkainojimo rezervo sąskaitoje 20X1 m. birželio 30 d. registruoja apsidraudimo priemonės tikrosios vertės pokytį:

D 2624 Iš išvestinių finansinių priemonių atsiradęs finansinis turtas	511
K 322 Finansinio turto perkainojimo rezervas	454
K 5805 Iš išvestinių finansinių priemonių atsiradęs pelnas	57

20X1 m. liepos 15 d. euro ir JAV dolerio santykis buvo 1,1098.

Pagal sudarytą išankstinį sandorį įmonė „B“ 20X1 m. liepos 15 d. gauna 63 331 EUR (70 000 USD : 1,1053), o jei JAV dolerius parduotų ne pagal išankstinį sandorį, tai gautų 63 074 EUR (70 000 USD : 1,1098). Valiutos išankstinio pardavimo sandorio vertė apskaičiuojama kaip pardavimo rinkos kainos liepos 15 d. ir pardavimo kainos pagal išankstinį sandorį skirtumas, kuris sudaro 257 EUR (63 331 EUR – 63 074 EUR).

20X1 m. liepos 15 d. įmonė „B“ tikslina perkainojimo rezervo ir iš išvestinės finansinės priemonės atsiradusio turto vertę:

D 322 Finansinio turto perkainojimo rezervas	254
K 2624 Iš išvestinių finansinių priemonių atsiradęs finansinis turtas (511 EUR – 257 EUR)	254

20X1 m. liepos 15 d. iš įmonės „C“ gavusi 100 000 USD, įmonė „B“ apskaitoje registruoja:

D 271 Sąskaitos bankuose (JAV doleriai) (100 000 USD : 1,1098)	90 106
D 6803 Neigiama valiutų kursų pokyčio įtaka	285
K 241 Pirkėjų skolos	90 391

20X1 m. liepos 15 d. sutartu santykiu pardavusi 70 000 USD įmonė „B“ apskaitoje daro įrašus:

D 271 Sąskaitos bankuose (eurai) (70 000 USD : 1,1053)	63 331
K 2624 Iš investinių finansinių priemonių atsiradęs finansinis turtas	257
K 271 Sąskaitos bankuose (JAV doleriai) (70 000 USD : 1,1098)	63 074

Nurašiusi dėl apsidraudimo priemonės atsiradusį finansinį turtą, perkainojimo rezervo sąskaitoje sukauptą pelną įmonė „B“ įtraukia į ataskaitinio laikotarpio pajamas:

D 322 Finansinio turto perkainojimo rezervas	200
K 5805 Iš investinių finansinių priemonių atsiradęs pelnas	200

20X1 m. liepos 15 d. įsigijusi prekių ir atsiskaičiusi su tiekėju įmonė „B“ apskaitoje daro įrašus:

D 204 Pirktos prekės, skirtos perparduoti	27 032
K 271 Sąskaitos bankuose (JAV doleriai) (30 000 USD : 1,1098)	27 032

Vertindama veiksmingumą įmonė turėtų įvertinti apsidraudimo priemonės pobūdį, galimybę kompensuoti apdrausto objekto tikrosios vertės pokyčius ir galimo neveiksmingumo leistinas ribas. Apsidraudimo priemonė gali tapti neveiksminga dėl skirtingų apdraudžiamojo objekto ir apsidraudimo priemonės valiutų, terminų, rizikos rūšių.

44¹. Apsidraudimo nuo rizikos neveiksmingumas – tai procentais išreikšta lyginamoji dalis, kuria apsidraudimo priemonės tikrosios vertės arba sukuriamų pinigų srautų pokyčiai yra didesni ar mažesni už apdraudžiamojo objekto tikrosios vertės arba sukuriamų pinigų srautų pokyčius. Vertinant neveiksmingumą, atsižvelgiama į galimą veiksmingumo lygio svyravimą, aplinkybes ir požymius, lemiančius, kad veiksmingumo lygis jau nerodo apsidraudimo priemonės ir apdraudžiamojo objekto tarpusavio ryšio. Vertinant apsidraudimo priemonės neveiksmingumą, taip pat atsižvelgiama į pinigų laiko vertę.

45. Vertinant apsidraudimo nuo rizikos veiksmingumą, turi būti vertinami ir palyginami ne apdraudžiamo objekto balansinės vertės, o jo tikrosios vertės, pokyčiai.

Pavyzdys

Įmonė „A“, kurios finansinių ataskaitų valiuta euras, 20X1 m. gegužės 12 d. pirko iš įmonės „B“, kurios finansinių ataskaitų valiuta Turkijos lira (TRY), odos batams gaminti. Už odą įmonė „A“ įmonei „B“ liko skolinga 10 000 TRY. Pagal sutartį įmonė „A“ turi atsiskaityti su įmone „B“ 20X1 m. rugsėjo 30 d.

Įmonė „A“ pirktas medžiagas registruoja 20X1 m. gegužės 12 d., kai euro ir Turkijos liros santykis buvo 3,2260:

D 20 Atsargos (10 000 TRY : 3,2260)	3 100
K 443 Skolos tiekėjams	3 100

Įmonė „A“, siekdama apsidrausti nuo valiutos kurso svyravimo, 20X1 m. gegužės 14 d. su banku „C“ sudaro išankstinį sandorį pirkti valiutą. Išankstiniu sandoriu sutariama, kad įmonė „A“ 20X1 m. rugsėjo 30 d. iš banko „C“ pirks 10 000 TRY, kai euro ir Turkijos liros santykis 3,2260. Daroma prielaida, kad investinė finansinė priemonė atitinka šio standarto 20 punkte išvardytas sąlygas ir kad ji bus apskaitoje registruojama kaip apsidraudimo priemonė.

Įmonė „A“ sudaro 20X1 m. birželio 30 d. tarpines finansines ataskaitas, todėl apdraudžiamąjį objektą ir apsidraudimo priemonę turi įvertinti tikrosiomis vertėmis. Įmonės „A“ apdraudžiamasis objektas yra 10 000 TRY įsipareigojimas įmonei „B“. Apsidraudimo priemonė – išankstinis sandoris.

20X1 m. birželio 30 d. euro ir Turkijos liros santykis sumažėja nuo 3,2260 iki 3,1860, todėl įmonės „A“ įsipareigojimas eurais padidėja nuo 3 100 EUR (10 000 TRY : 3,2260) iki 3 139 EUR (10 000 TRY : 3,1860). Susidaro 39 EUR skirtumas (3 139 EUR – 3 100 EUR).

Pagal išankstinį sandorį įmonė „A“ rugsėjo 30 d. už Turkijos liras bankui turi mokėti 3 100 EUR (10 000 TRY : 3,2260), o jei jas pirkėtų birželio 30 d. ne pagal išankstinį sandorį, tai mokėtų 3 139 EUR (10 000 TRY : 3,1860).

Valiutos pirkimo rinkos kainos birželio 30 d. ir pirkimo kainos pagal išankstinį sandorį skirtumas sudaro 39 EUR (3 139 EUR – 3 100 EUR). Šis skirtumas yra pelnas, gautas iš išvestinės finansinės priemonės.

Kadangi išvestinė finansinė priemonė apskaitoje registruojama kaip apsidraudimo priemonė, todėl įmonė įvertino apsidraudimo veiksmingumą. Atlikusi kokybinę ir kiekybinę analizę įmonė „A“ nustatė, kad yra ekonominis apsidraudimo priemonės ir apdraudžiamąjo objekto ryšys, kredito rizika nėra vyraujanti nustatant apsidraudimo priemonės ar apdraudžiamąjo objekto vertės pokytį.

Veiksmingumas nustatomas lyginant apsidraudimo priemonės tikrosios vertės pasikeitimo sumą su apdraudžiamąjo objekto tikrosios vertės pasikeitimo suma:

$$39 \text{ EUR} : 39 \text{ EUR} \times 100 = 100 \%$$

46. Apsidraudimo nuo rizikos veiksmingumo vertinimo metodiką įmonė pasirenka pati ir ją aprašo atitinkamuose dokumentuose.

Būdai, kuriuos įmonės pasirenka apsidraudimo veiksmingumui vertinti, priklauso nuo rizikos valdymo strategijos. Kartais skirtingoms apsidraudimo sandorių rūšims įmonė taiko skirtingus, kiekybinius ar kokybinius, apsidraudimo veiksmingumo vertinimo būdus. Įmonės apsidraudimo strategijos dokumentacijoje turi būti numatytos veiksmingumo vertinimo procedūros, būdai, nurodyta, ar vertinimas apima visą apdraudžiamąjo objekto tikrosios vertės pokytį.

Jei pasikeičia tam tikros aplinkybės, kurios paveikia apsidraudimo veiksmingumo lygį, įmonė gali pakeisti dokumentacijoje nurodytą veiksmingumo vertinimo būdą.

Įsigyjant sandorį, veiksmingumo vertinimas turėtų būti atliekamas perspektyviniu būdu. Tokiu būdu siekiama išsiaiškinti, ar apsidraudimo priemonė būtų veiksminga per jos naudojimo laikotarpį. Jei išvestinė finansinė priemonė neatitiktų šio standarto 20 punkte išvardytų sąlygų, tai įmonė negalėtų jos laikyti apsidraudimo priemone. Jei, įvertinusi perspektyviniu būdu, įmonė nustato, kad įsigyjant sandorį apsidraudimo priemonė būtų veiksminga, tai ir vertindama vėlesniais laikotarpiais įmonė turi stebėti, ar nepasikeitė aplinkybės ir ar ji vis dar veiksminga.

Jei vertinamas per ataskaitinį laikotarpį buvęs apsidraudimo priemonės veiksmingumas, tokia analizė vadinama retrospektyvia.

Įmonė rizikos valdymo dokumente pati nusistato perspektyvaus ir retrospektyvaus apsidraudimo priemonės veiksmingumo vertinimo būdus. Pavyzdžiui, perspektyviai veiksmingumą galima vertinti lyginant apsidraudimo priemonės ir apdraudžiamojo objekto sąlygas. Tikimasi, kad apsidraudimas bus veiksmingesnis, jei sutaps kuo daugiau svarbių sąlygų, pavyzdžiui, sumos, kredito rizika, terminai, kiekiai, valiutos ir pan., taip pat nebus jokių kitų požymių, kurie galėtų pakeisti priimtą veiksmingumo prielaidą. Toks būdas gali būti naudojamas retai, tačiau pagal jį yra gana paprasta nustatyti veiksmingumą.

47. Apsidraudimo nuo rizikos veiksmingumas turi būti įvertinamas kiekvieną kartą sudarant finansines ataskaitas arba reikšmingai pasikeitus aplinkybėms, kurios daro įtaką veiksmingumui.

47¹. Jei apsidraudimo priemonė neatitinka standarto 44 punkte nustatytų veiksmingumo reikalavimų, tačiau nustatyti rizikos valdymo tikslai nesikeičia, įmonė turėtų koreguoti veiksmingumo lygį, kad būtų atkurta apsidraudimo priemonės ir apdraudžiamojo objekto ryšio pusiausvyra ir įvykdomos apsidraudimo priemonės sąlygos. Jei rizikos valdymo tikslai pasikeičia, koreguoti veiksmingumo lygio negalima. Veiksmingumo lygis gali būti koreguojamas didinant ar mažinant apsidraudimo priemonės ar apdraudžiamojo objekto lyginamąsias dalis. Atlikus koregavimą, atnaujinama dokumentacija ir informacija apie veiksmingumą.

Pavyzdys

Įmonė, kurios finansinių ataskaitų valiuta yra euras, yra sudariusi sandorį, pagal kurį po 6 mėnesių turės sumokėti 7 800 000 HKD. Siekdama apsidrausti nuo valiutos kurso pokyčių įmonė sudaro išankstinį sandorį pirkti užsienio valiutą.

Honkongo doleris yra susietas su JAV doleriu. Įmonė gali sudaryti sandorį pirkti Honkongo dolerių ir mokėti eurai. Tačiau toks sandoris būtų brangesnis negu pirkti JAV dolerių ir mokėti eurai. Įmonė sudaro išankstinį sandorį pirkti 1 000 000 JAV dolerių, kai JAV dolerio ir Honkongo dolerio santykis yra 7,8. Nors JAV doleris ir Honkongo doleris yra susieti, Honkongo dolerio santykis nėra užfiksuotas ir gali svyruoti nuo 7,75 iki 7,85. Veiksmingumo lygio koreguoti nebūtina, jei santykis svyruoja numatytose ribose – nuo 7,75 iki 7,85.

Tarkime, JAV doleris ir Honkongo doleris susietas nauju santykiu 7,2. Jei JAV dolerių suma išlieka tokia pati, t. y. 1 000 000, nustatytas veiksmingumo lygis daugiau neparodo apsidraudimo priemonės ir apdraudžiamojo objekto tarpusavio ryšio, todėl įmonė turėtų tikslinti veiksmingumo lygį, kad būtų atkurta apsidraudimo priemonės ir apdraudžiamojo objekto ryšio pusiausvyra. Pusiausvyros atkūrimas galėtų pasireikšti apdraudžiamojo objekto lyginamosios dalies sumažinimu, pavyzdžiui, iki 7 200 000 HKD arba apsidraudimo priemonės lyginamosios dalies padidinimu įsigijus kitą išvestinę priemonę, siekiant apdrausti 600 000 HDK apdraudžiamojo objekto vertės. Apsidraudimo priemonės ir apdraudžiamojo objekto ryšio pusiausvyros atkūrimo metu atsiradęs apsidraudimo nuo rizikos neveiksmingumas iš karto parodomas pelno (nuostolių) ataskaitoje.

Jei Honkongo doleris nebūtų susietas su JAV doleriu ir laisvai svyruotų, nebūtų įmanoma pagrįsti šių dviejų valiutų ekonominio tarpusavio ryšio ir veiksmingumo sąlygų įvykdymo. Tokiu atveju veiksmingumo lygis netikslinamas ir finansinė priemonė daugiau nelaikoma apsidraudimo priemone.

Įmonės neturėtų labai dažnai tikslinti apsidraudimo priemonės ir apdraudžiamą objekto ryšio pusiausvyros, kad būtų užtikrintas atitinkamas veiksmingumo lygis, jei įmonė turi gerą rizikos valdymo strategiją ir ekonominis tarpusavio ryšys yra stabilus. Paprastai apsidraudimo priemonės ir apdraudžiamą objekto pusiausvyros atkūrimas būtinas, kai veiksmingumo lygis pasikeičia reikšmingai. Dokumentacijoje įmonės turėtų aprašyti galimą veiksmingumo lygio svyravimą ir atlikti neveiksmingumo analizę.

Jei rizikos valdymo tikslai pasikeičia, koreguoti veiksmingumo lygio negalima, pavyzdžiui, jei įmonė priima sprendimą apdrausti didesnę ar mažesnę kiekį valiutos ar prekių, nei buvo nuspręsta iš pradžių.

47². Jei įvertinus apsidraudimo nuo rizikos veiksmingumo lygio koregavimą, apsidraudimo priemonė neatitinka standarte nurodytų apsidraudimo priemonės pripažinimo sąlygų, ji apsidraudimo priemone nelaikoma. Tokie atvejai yra, kai:

47².1. Apsidraudimo sandoris įvykdomas.

47².2. Apsidraudimo priemonė pasibaigia, perleidžiama ar nutraukiama. Vienos apsidraudimo priemonės pakeitimas kita apsidraudimo priemone nelaikoma jos pasibaigimu ar nutraukimu, jei toks apsidraudimo priemonių pakeitimas yra aptartas rizikos valdymo dokumentuose.

47².3. Nutraukiamas ekonominis apsidraudimo priemonės ir apdraudžiamą objekto tarpusavio ryšys ar kredito rizika pradeda dominuoti nustatant apsidraudimo priemonės ir apdraudžiamą objekto vertės pokytį.

IX. APSIDRAUDIMO PRIEMONIŲ, NAUDOJAMŲ APSIDRAUSTI NUO TIKROSIOS VERTĖS PASIKEITIMO, APSKAITA

48. Apsidraudimo priemonė nuo tikrosios vertės pasikeitimo ir apdraustas objektas turi būti įvertinti tikrosiomis vertėmis. Pelnas ar nuostolis, gautas dėl jų tikrųjų verčių pasikeitimo, parodomas pelno (nuostolių) ataskaitoje.

Pavyzdys

Pavyzdyje daroma prielaida, kad apsidraudimo priemonė nuo tikrosios vertės pokyčio yra veiksminga.

20X1 m. rugsėjo mėnesį įmonė „A“ akcijų biržoje įsigijo 1 000 įmonės „D“ akcijų už 15 000 EUR. Kadangi įmonė įsigytas akcijas planuoja parduoti 20X2 m. kovo 20 d., todėl jas priskyrė finansinio turto, laikomo parduoti, grupei. Įmonė „A“ apskaitoje registruoja:

D 26200 Kitų įmonių nuosavybės vertybinių popierių įsigijimo savikaina	15 000
K 271 Sąskaitos bankuose	15 000

Siekdama apsidrausti nuo įmonės „D“ akcijų kainos sumažėjimo, įmonė 20X1 m. rugsėjo 20 d. sudarė pasirinkimo parduoti sandorį, kuriame nustatyta, kad vienos akcijos pardavimo kaina yra 16 EUR. Jei rinkoje akcijų kaina mažės, įmonė „A“ pasinaudos pasirinkimo parduoti sandoriu ir įmonės „D“ akcijas parduos brangiau negu rinkos kaina.

Įmonė „A“ sumoka bankui 1 600 EUR pasirinkimo parduoti sandorio premiją. Apskaitoje registruojama:

D 2624 Iš išvestinių finansinių priemonių atsiradęs finansinis turtas	1 600
K 271 Sąskaitos bankuose	1 600

20X1 m. gruodžio 31 d. įmonės „D“ akcijų kaina sumažėjo ir sudarė 13,5 EUR už vieną akciją.

Įmonė „A“ apskaitoje registruoja įsigytų įmonės „D“ akcijų vertės sumažėjimą dėl tikrosios vertės pokyčio:

D 6808 Investicijų tikrosios vertės sumažėjimo nuostoliai	1 500
K 26201 Kitų įmonių nuosavybės vertybinių popierių tikrosios vertės pokytis (+ / -) (15 EUR – 13,5 EUR) x 1 000)	1 500

Įmonė „A“ apdraudžiamąjį objektą (įmonės „D“ akcijas) ir apsidraudimo priemonę (pasirinkimo parduoti sandorį) turi įvertinti tikrosiomis vertėmis.

Apdraudžiamojo objekto tikrosios vertės pokytis sudarė 1 500 EUR (1 000 x (15 EUR – 13,5 EUR)).

Jei įmonė „A“ akcijas parduotų gruodžio 31 d., ji gautų 13 500 EUR. Jei įmonė „A“ pasinaudotų pasirinkimo parduoti sandoriu, ji 20X2 kovo 20 d. gautų 16 000 EUR. Įmonė „A“ apskaitoje registruoja 2 500 EUR (16 000 EUR – 13 500 EUR) apsidraudimo priemonės tikrosios vertės pokytį:

D 2624 Iš išvestinių finansinių priemonių atsiradęs finansinis turtas	2 500
K 5805 Iš išvestinių finansinių priemonių atsiradęs pelnas	2 500

20X2 m. kovo 20 d. įmonės „D“ akcijų kaina padidėjo ir sudarė 15,5 EUR už vieną akciją. Įmonė „A“ pasinaudoja pasirinkimo parduoti sandoriu ir akcijas parduoda už 16 000 EUR.

D 271 Sąskaitos bankuose	16 000
D 6805 Iš išvestinių finansinių priemonių atsiradę nuostoliai	1 600
K 2620 Kitų įmonių nuosavybės vertybiniai popieriai	13 500
K 2624 Iš išvestinių finansinių priemonių atsiradęs finansinis turtas	4 100

49. Įmonė turi nurašyti iš apsidraudimo priemonės atsiradusį finansinį turtą ar finansinį įsipareigojimą, jei:

49.1. apsidraudimo priemonė pasibaigia, pavyzdžiui, įvykdoma, perleidžiama, nutraukiama ir kt.;

49.2. apsidraudimo priemonė jau neatitinka šio standarto nurodytų pripažinimo sąlygų.

X. APSIDRAUDIMO PRIEMONIŲ, NAUDOJAMŲ APSIDRAUSTI NUO PINIGŲ SRAUTŲ PASIKEITIMO, APSKAITA

50. Apsidraudimo priemonė nuo pinigų srautų pasikeitimo ir apdraustas objektas turi būti įvertinti tikrosiomis vertėmis.

51. Įvertinus apsidraudimo priemonę tikrąja verte, turi būti nustatytas jos draudimo nuo rizikos veiksmingumas.

52. Pelno ar nuostolio dalis, tenkanti veiksmingajai apsidraudimo priemonei, registruojama nuosavo kapitalo dalyje, perkainojimo rezervo (rezultatų) sąskaitoje.

53. Pelno ar nuostolio dalis, tenkanti neveiksmingajai apsidraudimo priemonei, parodoma pelno (nuostolių) ataskaitoje.

54. Įmonė turi nurašyti iš apsidraudimo priemonės atsiradusį finansinį turtą ar finansinį įsipareigojimą, jei:

54.1. apsidraudimo priemonė nuo pinigų srautų pasikeitimo pasibaigia ar įvykdomas sudarytas ar planuotas sandoris;

54.2. apsidraudimo priemonė jau neatitinka šio standarto nurodytų pripažinimo sąlygų;

54.3. objektyviai nesitikima, kad sudarytas ar planuotas sandoris bus įvykdytas.

55. Nurašius iš apsidraudimo priemonės atsiradusį finansinį turtą ar finansinį įsipareigojimą, visas su juo susijęs sukauptas pelnas arba nuostolis, registruotas perkainojimo rezervo (rezultatų) sąskaitoje, turi būti įtrauktas į ataskaitinio laikotarpio pelną arba nuostolius.

Pavyzdys

Įmonė „D“ 20X1 m. spalio 1 d. turi 800 tonų rugių atsargų. Norėdama šias atsargas apsaugoti iki 20X2 m. kovo 31 d. nuo kainų kritimo, ji sudarė pasirinkimo parduoti sandorį, kad sumažintų nuostolius dėl pinigų srautų pokyčio. Sutartyje numatyta, kad bus atsiskaityta grynąja verte. Už finansinės priemonės įforminimą įmonė „D“ sumokėjo 300 EUR.

Įmonė „D“ nustatė, kad ši išvestinė finansinė priemonė atitinka standarto 20 punkte nustatytas sąlygas ir veiksmingai apdraudžia nuo pinigų srautų pasikeitimo rizikos, nes egzistuoja ekonominis apsidraudimo priemonės ir apdraudžiamojo objekto tarpusavio ryšys, kredito rizikos poveikis nežymus ir draudžiamo objekto pinigų srautų pokyčiai yra kompensuojami išvestinės finansinės priemonės, naudojamos apsidrausti nuo rizikos, pokyčiais.

Tokia priemonė turi būti įvertinama tikrąja verte. Veiksmingai apsidraudimo priemonei tenkanti pelno ar nuostolio dalis registruojama perkainojimo rezervo sąskaitoje.

Data	Rugių kaina nurodytą datą (eurų už 1 toną)	Rugių pasirinkimo parduoti sandorio vykdymo kaina (eurų už 1 toną), kai prekės pateikiamos 20X2-03-31
20X1-10-01	200	200
20X1-12-31	160	200
20X2-03-31	180	200

Įmonė „D“ 20X1 m. spalio 1 d. registruoja įsigytą apsidraudimo priemonę:

D 2624 Iš investinių finansinių priemonių atsiradęs finansinis turtas	300
K 271 Sąskaitos bankuose	300

Sumažėjus rugių rinkos kainai 20X1 m. gruodžio 31 d. įmonė „D“ registruoja apsidraudimo priemonės tikrosios vertės pokytį ($800 \times (200 - 160) - 300$):

D 2624 Iš investinių finansinių priemonių atsiradęs finansinis turtas	31 700
K 322 Finansinio turto perkainojimo rezervas	31 700

Pritrūkusi apyvartinių lėšų įmonė „D“ 20X2 m. sausio 2 d. nusprendė perleisti pasirinkimo parduoti sandorį.

Atsižvelgdama į tokių sandorių rinkos kainą įmonė „D“ pasirinkimo parduoti sandorį 20X2 m. sausio 2 d. perleido AB „S“ už 30 500 EUR ir sąnaudomis pripažino nuostolį dėl finansinio turto perleidimo. Įmonės „D“ apskaitoje daromi įrašai:

D 244 Kitos gautinos sumos	30 500
D 6805 Iš investinių finansinių priemonių atsiradę nuostoliai	1 500
K 2624 Iš investinių finansinių priemonių atsiradęs finansinis turtas	32 000

Nurašiusi dėl apsidraudimo priemonės atsiradusį finansinį turtą perkainojimo rezervo sąskaitoje sukauptą pelną įmonė „D“ įtraukia į ataskaitinio laikotarpio pajamas ir sumažina pripažintas sąnaudas dėl finansinio turto perleidimo:

D 322 Finansinio turto perkainojimo rezervas	31 700
K 6805 Iš investinių finansinių priemonių atsiradę nuostoliai	1 500
K 5805 Iš investinių finansinių priemonių atsiradęs pelnas	30 200

XI. APSIDRAUDIMO PRIEMONIŲ, NAUDOJAMŲ APSIDRAUSTI NUO GRYNŲJŲ INVESTICIJŲ Į UŽSIENIO ĮMONĘ VALIUTOS KURSO PASIKEITIMO, APSKAITA

56. Apsidraudimo priemonė nuo grynosios investicijos į užsienio įmonę valiutos kurso pasikeitimo ir apdraustas objektas turi būti įvertinti tikrosiomis vertėmis.

57. Įvertinus apsidraudimo priemonę tikrąja verte, turi būti nustatytas jos apdraudimo nuo rizikos veiksmingumas.

58. Pelno ar nuostolio dalis, tenkanti veiksmingajai apsidraudimo priemonei, registruojama nuosavo kapitalo dalyje, perkainojimo rezervo (rezultatų) sąskaitoje.

59. Pelno ar nuostolio dalis, tenkanti neveiksmingajai apsidraudimo priemonei, parodoma pelno (nuostolių) ataskaitoje.

60. Iš apsidraudimo priemonės atsiradusį finansinį turtą ar finansinį įsipareigojimą, įmonė turi nurašyti, jei:

60.1. apsidraudimo priemonė nuo grynosios investicijos į užsienio įmonę valiutos kurso pasikeitimo pasibaigia, pavyzdžiui, įvykdoma, perleidžiama, nutraukiama ir kt.;

60.2. apsidraudimo priemonė jau neatitinka šio standarto nurodytų pripažinimo sąlygų.

61. Jei grynoji investicija į užsienio įmonę, apdrausta nuo valiutos kurso pasikeitimo, perleidžiama, su apsidraudimo priemone susijusios perkainojimo rezerve (rezultatuose) sukauptos sumos turi būti įtrauktos į ataskaitinio laikotarpio pelną arba nuostolius. Jei perleidžiama tik dalis investicijos į užsienio įmonę, į pelną ar nuostolius įtraukiama tik sukauptos sumos dalis, proporcinga perleistai investicijos daliai.

XII. IŠ IŠVESTINIŲ FINANSINIŲ PRIEMONIŲ ATsirANDANČIO FINANSINIO TURTO NUVERTĖJIMAS

62. Jei iš išvestinės finansinės priemonės atsirandantis finansinis turtas apskaitomas įsigijimo savikaina, įmonė, sudarydama finansines ataskaitas, turi patikrinti, ar to turto balansinė vertė neviršija tikėtinos už tą turtą gauti sumos.

63. Jei iš išvestinės finansinės priemonės atsiradusio finansinio turto balansinė vertė reikšmingai viršys sumą, kurią tikimasi gauti už tą turtą, tai šio turto balansinė vertė turi būti nuvertinama iki tos, tikėtinos vertės.

Pavyzdys

Įmonė „A“ 20X1 metų pradžioje suteikė įmonei „B“ 10 000 EUR paskolą 4 metams, kintamos palūkanos gaunamos kiekvienų metų pabaigoje. Prasidėjus 20X4 metams paaiškėjo, kad vietoj likusios neapmokėtos 10 600 EUR pagrindinės sumos su palūkanomis įmonė „A“ gaus tik 6 000 EUR ir kad nebus mokamos palūkanos, nes skolininkas turi finansinių sunkumų ir laiku negali atsiskaityti. Tai aiškūs turto nuvertėjimo požymiai, todėl turto vertė bus lygi dabartinei diskontuotai būsimų pinigų srautų vertei, tai yra 6 000 EUR diskontuojami pagal 6 proc. vidutinę rinkos palūkanų normą vieniems metams. Diskontuota vertė sudarys 5 660 EUR. Palyginus ją su pradine 10 000 EUR suma, gaunama 4 340 EUR nuvertėjimo suma, todėl 20X4 metų pradžioje registruojamas nuostolis dėl vertės sumažėjimo.

XIII. IŠ IŠVESTINIŲ FINANSINIŲ PRIEMONIŲ ATsirANDANČIO FINANSINIO TURTO AR FINANSINIO ĮSIPAREIGOJIMO NURAŠYMAS

64. Iš išvestinės finansinės priemonės atsirandantis finansinis turtas ar finansinis įsipareigojimas neturi būti rodomi balanse tada, kai pasibaigia iš išvestinės finansinės priemonės kylančios teisės ir įsipareigojimai.

65. Pasibaigus iš išvestinės finansinės priemonės kylančioms teisėms ir įsipareigojimams, apskaitoje yra registruojamas gautas (gautinas) ar sumokėtas (mokėtinas) atlygis.

XIV. BAIGIAMOSIOS NUOSTATOS

66. Šis standartas turi būti taikomas sudarant 2008 m. sausio 1 d. ir vėliau prasidedančių ataskaitinių laikotarpių finansines ataskaitas. Standartas gali būti taikomas ir sudarant 2007 metų finansines ataskaitas.
